

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กำลังอำนาจทางทะเล (Sea Power) เป็นปัจจัยอำนาจของรัฐชายฝั่งทะเล ซึ่งทำให้รัฐชายฝั่งทะเลมีขีดความสามารถในการใช้ทะเลเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ โดยอาจเป็นเป้าหมายเพื่อสร้างความมั่นคงให้แก่รัฐหรืออาจเป็นเป้าหมายเพื่อสร้างความมั่งคั่งให้แก่รัฐก็ได้ สำหรับเป้าหมายเพื่อสร้างความมั่นคงให้แก่รัฐนั้น รัฐที่มีกำลังอำนาจทางทะเลเข้มแข็งย่อมมีขีดความสามารถในการใช้ทะเลป้องกันการคุกคามจากรัฐอื่น และย่อมมีขีดความสามารถในการใช้ทะเลคุกคามความมั่นคงของรัฐอื่นรวมทั้งเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือการตัดสินใจของรัฐอื่นตามที่ปรารถนาได้ในขณะเดียวกัน ตัวอย่างเช่นการใช้กองทัพเรือปฏิบัติการทางทหารเพื่อป้องกันหรือโจมตีรัฐอื่น การใช้กองทัพเรือแสดงกำลังป้องปรามหรือบีบบังคับรัฐอื่นในระหว่างการเจรจาแก้ไขข้อพิพาทกับรัฐอื่น เป็นต้น ส่วนเป้าหมายเพื่อสร้างความมั่งคั่งให้แก่รัฐนั้น รัฐที่มีกำลังอำนาจทางทะเลเข้มแข็งย่อมมีขีดความสามารถในการใช้ทะเลดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้มีความเจริญมั่งคั่งได้ ตัวอย่างเช่นการใช้เป็นเส้นทางคมนาคมขนส่งสินค้า การใช้เป็นแหล่งทรัพยากรประมงหรือทรัพยากรแร่ธาตุ เป็นต้น ซึ่งการเปรียบเทียบหรือวัดกำลังอำนาจทางทะเลว่ามีความเข้มแข็งเพียงใดนั้น สามารถวัดได้จากขีดความสามารถในการใช้ทะเลได้อย่างเสรีที่เรียกว่าการควบคุมทะเล (Sea Control) และขีดความสามารถในการป้องกันมิให้รัฐข้าศึกหรือรัฐคู่แข่งอื่นได้มีโอกาสใช้ทะเลที่เรียกว่าการปฏิเสธการใช้ทะเล (Sea Denial) อีกด้วย ความสำคัญของกำลังอำนาจทางทะเลสามารถพิสูจน์ได้จากขีดความสามารถในการใช้ทะเลของรัฐชายฝั่งทะเลในประวัติศาสตร์ 3 ประการคือ ประการที่หนึ่ง กำลังอำนาจทางทะเลเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการแสวงหาอาณานิคม ความได้เปรียบทางการค้า และความเจริญมั่งคั่ง ประการที่สอง กำลังอำนาจทางทะเลเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการป้องปรามหรือกำจัดรัฐที่เป็นคู่แข่งกัน และประการที่สาม กำลังอำนาจทางทะเลเป็นเครื่องมือที่ทำให้มีความได้เปรียบอย่างเด็ดขาดในสถานการณ์ที่มีความขัดแย้งกับรัฐอื่น¹ สาเหตุที่กำลังอำนาจทางทะเลมีความสำคัญต่อเนื่องมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน เนื่องจากพื้นผิวโลกมากกว่าร้อยละ 70 ถูกปกคลุมด้วยทะเล อีกทั้งเมืองที่มีขนาดใหญ่ของโลกส่วนใหญ่ที่ตั้งอยู่ใน

¹ Geoffrey Till, *Maritime strategy and the nuclear age*, 2nd ed. (Hong Kong: The Macmillan Press, 1984), pp. 2-3.

บริเวณที่ห่างจากชายฝั่งทะเลไม่เกิน 200 กิโลเมตร² จึงทำให้การคมนาคมขนส่งระหว่างประเทศส่วนใหญ่ใช้ทะเลเป็นเส้นทางคมนาคม และส่งผลให้เส้นทางคมนาคมทางทะเล (Sea Lines of Communications; SLOC) เป็นเส้นทางที่มีความสำคัญยิ่งต่อการลำเลียงขนส่งทางเศรษฐกิจและการลำเลียงขนส่งทางการทหาร ซึ่งจะต้องป้องกันและรักษาเส้นทางนี้ไว้ให้สามารถใช้ได้อย่างเสรีตลอดเวลาที่ต้องการ และปฏิเสธไม่ให้รัฐที่เป็นข้าศึกหรือรัฐคู่แข่งได้ใช้เส้นทางนี้ดังกล่าวแล้วข้างต้น

ในการใช้ทะเลเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการทั้งความมั่นคงและความมั่งคั่งนั้น รัฐจำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับการดำเนินความสัมพันธ์กับรัฐชายฝั่งทะเลอื่นๆ ในหลายมิติได้แก่ มิติทางการเมือง มิติทางการทหาร มิติทางเศรษฐกิจ และมิติทางสังคมจิตวิทยา โดยในมิติทางการเมืองนั้น รัฐต้องเกี่ยวข้องกับการอ้างอำนาจอธิปไตยและสิทธิอธิปไตย (Sovereign Rights) ในพื้นที่ทางทะเล ซึ่งอาจมีการทับซ้อนกันกับรัฐชายฝั่งทะเลที่อยู่ใกล้เคียง ทำให้การใช้ทะเลของรัฐนำไปสู่ความขัดแย้งกับรัฐที่อยู่ใกล้เคียงได้ ในมิติทางการทหารนั้นรัฐต้องเกี่ยวข้องกับการใช้ทะเลในการป้องกันประเทศทั้งบนผิวน้ำ ใต้น้ำ และในอากาศที่อยู่เหนือน้ำ ซึ่งอาจมีข้อได้เปรียบหรือข้อเสียเปรียบจากสภาพภูมิศาสตร์ของรัฐ ทำให้การใช้ทะเลของรัฐในการป้องกันประเทศนำไปสู่การคุกคามรัฐที่อยู่ใกล้เคียง หรือถูกจำกัดจากรัฐที่อยู่ใกล้เคียงได้ ส่วนในมิติทางเศรษฐกิจนั้นรัฐต้องเกี่ยวข้องกับการใช้ทะเลเป็นเส้นทางลำเลียงขนส่งสินค้า และการแสวงหาทรัพยากรธรรมชาติทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตอันได้แก่ สัตว์น้ำ พืชน้ำ แร่ธาตุ น้ำมัน และก๊าซธรรมชาติ ซึ่งทำให้เกิดอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องมากมาย เช่น อุตสาหกรรมต่อเรือ อุตสาหกรรมซ่อมเรือ อุตสาหกรรมผลิตตู้สินค้า อุตสาหกรรมบริการท่าเรือ อุตสาหกรรมประมง อุตสาหกรรมเหมืองแร่ อุตสาหกรรมพลังงาน เป็นต้น อุตสาหกรรมดังกล่าวเหล่านี้ทำให้รัฐต้องดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจทางทะเลร่วมกับรัฐอื่น ในรูปของการค้าขายและการลงทุนระหว่างกัน เพื่อสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจให้แก่รัฐ สำหรับในมิติทางสังคมจิตวิทยานั้นรัฐต้องเกี่ยวข้องกับการบังคับใช้กฎหมายในทะเลเพื่อความสงบสุขต่อการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตของประชาชนในรัฐ ได้แก่ การป้องกันและปราบปรามการลักลอบขนส่งสินค้าผิดกฎหมายทางทะเล ซึ่งอาจเป็นสินค้านิยามียาเสพติด หรืออาวุธสงคราม การป้องกันและปราบปรามการลักลอบอพยพเข้าเมืองทางทะเล การป้องกันและปราบปรามการกระทำเยี่ยงโจรสลัดต่อทรัพย์สินและชีวิตของประชาชนในทะเลและริมฝั่งทะเล ตลอดจนการป้องกันและปราบปรามการก่อการร้ายทางทะเล เป็นต้น การบังคับใช้กฎหมายในทะเลดังกล่าวนี้อาจทำให้รัฐเกิดกรณีพิพาทกับรัฐที่อยู่ใกล้เคียงได้หากมีความ

² Sam J. Tangredi, "Sea Power: Theory and Practice," in *Strategy in the Contemporary World : An Introduction to Strategic Studies*, eds. John Baylis, James Wirtz, Eliot Cohen and Colin S. Gray (New York: Oxford University Press, 2002), p. 115.

หาวเคราะห์ดวงต่อกัน หรืออาจทำให้รัฐเกิดความร่วมมือกับรัฐที่อยู่ใกล้เคียงก็ได้หากมีความไว้วางใจต่อกัน

การที่รัฐชายฝั่งทะเลจำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับการดำเนินความสัมพันธ์กับรัฐชายฝั่งทะเลอื่นๆ ในการใช้ทะเลในมิติดังกล่าวข้างต้นเพื่อให้รัฐบรรลุเป้าหมายที่ต้องการทั้งความมั่นคงและความมั่นคง จึงเป็นการแสดงออกถึงบทบาทหรือพฤติกรรมของรัฐชายฝั่งทะเลนั้นในระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ซึ่งเกิดจากกำลังอำนาจทางทะเลที่มีอยู่ของรัฐชายฝั่งทะเลแต่ละรัฐ โดยเป็นบทบาทหรือพฤติกรรมของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการนำกำลังอำนาจทางทะเลไปใช้ในการปฏิบัติการทางทหาร การป้องกันและรักษาเส้นทางคมนาคมขนส่งและการค้าทางทะเล ตลอดจนการดำเนินการทางการทูตในการสร้างสัมพันธ์ไมตรี การป้องปราม การบีบบังคับ และการสร้างอิทธิพลต่อรัฐชายฝั่งทะเลอื่นๆ³ โดยอาศัยกองทัพเรือเป็นองค์กรหลักในการปฏิบัติการ เนื่องจากเป็นองค์กรทางทหารซึ่งได้รับการจัดตั้งให้มีความเข้มแข็ง อดทน มีระเบียบวินัย และมีความจงรักภักดีต่อรัฐ โดยมีอาวุธยุทโธปกรณ์ต่างๆ ที่ก่อให้เกิดขีดความสามารถในการบังคับบัญชา ควบคุม และสั่งการ ขีดความสามารถในการตรวจการณ์ ขีดความสามารถในการเคลื่อนย้ายกำลังรบ ขีดความสามารถในการปฏิบัติงานได้หลายอย่าง ขีดความสามารถในการอยู่ในพื้นที่ได้เป็นเวลานาน ขีดความสามารถในการบรรทุก และขีดความสามารถในการคานกำลังอำนาจทางบก ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังต่อไปนี้

ขีดความสามารถในการบังคับบัญชา ควบคุม และสั่งการ เกิดจากการที่เรือรบและอากาศยานทางทะเลทุกลำได้รับการติดตั้งระบบการสื่อสารซึ่งมีเครือข่ายสามารถเชื่อมโยงกับศูนย์บัญชาการบนฝั่งได้เป็นอย่างดี โดยมีเจ้าหน้าที่ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนปฏิบัติงานกันอย่างต่อเนื่อง ทำให้สามารถติดตามสถานการณ์ ควบคุมการปฏิบัติการกิจ และสั่งการต่อกำลังรบได้ทันเหตุการณ์ตลอดเวลา ขีดความสามารถนี้จึงช่วยให้เกิดการประสานงานที่ดีในการคลี่คลายวิกฤติการณ์ระหว่างรัฐซึ่งจำเป็นต้องใช้การปฏิบัติการทางทหาร

ขีดความสามารถในการตรวจการณ์ เกิดจากการที่เรือรบและอากาศยานทางทะเลเป็นพาหนะของรัฐที่สามารถเข้าถึงพื้นที่ในทะเลซึ่งอยู่ห่างจากฝั่งได้ดีที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งอากาศยานทางทะเลสามารถใช้เรือรบเป็นฐานปฏิบัติการเพื่อต่อระยะทางการบินในทะเลให้ออกไปได้ไกลมากขึ้น นอกจากนี้เรือรบและอากาศยานทางทะเลก็ยังได้รับการติดตั้งอุปกรณ์ตรวจการณ์ที่มีประสิทธิภาพ ได้แก่ เรดาร์ โซนาร์ อุปกรณ์ดักจับสัญญาณอิเล็กทรอนิกส์ และอุปกรณ์ถ่ายภาพทางอากาศ จึงทำให้รัฐสามารถใช้กองทัพเรือรวบรวมข่าวกรองเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวของรัฐชายฝั่งทะเลอื่นๆ ซึ่งอาจมีผลกระทบกระเทือนต่อผลประโยชน์ของรัฐได้

³ Ibid., p. 114.

ขีดความสามารถในการเคลื่อนย้ายกำลังรบ เกิดจากการที่เรือรบสามารถเคลื่อนย้ายอาวุธ ยุทโธปกรณ์และกำลังรบจำนวนมากไปยังพื้นที่ส่วนต่างๆของโลกโดยตรงได้มากกว่าร้อยละ 70 อันเป็นพื้นที่ซึ่งปกคลุมด้วยทะเล จึงทำให้กองทัพเรือสามารถเข้าถึงสถานการณ์ที่อยู่ไกลโพ้นทะเล ได้หากจำเป็นต้องใช้การปฏิบัติการทางทหารแก้ไขหรือบรรเทาวิกฤติการณ์ที่กระทบต่อผลประโยชน์ของรัฐในดินแดนโพ้นทะเล

ขีดความสามารถในการปฏิบัติงานได้หลายอย่าง เกิดจากการที่เรือรบได้รับการติดตั้งอาวุธ ยุทโธปกรณ์หลายชนิดจนสามารถปรับเปลี่ยนบทบาทจากการปฏิบัติการกิจหนึ่ง ไปปฏิบัติการกิจอื่นๆได้อย่างรวดเร็ว ตัวอย่างเช่น ขณะที่เรือรบกำลังปฏิบัติการกิจในการฝึกทางยุทธวิธี หากพบว่ามีการกระทำผิดกฎหมายในทะเล เรือรบก็สามารถเปลี่ยนภารกิจเข้าปราบปรามการกระทำผิดได้ทันที หรือหากได้รับรายงานว่ามิผู้ประสภภัยพิบัติในทะเล เรือรบก็สามารถเดินทางเข้าช่วยเหลือผู้ประสภภัยพิบัติเหล่านั้นได้อย่างรวดเร็ว เป็นต้น จึงทำให้กองทัพเรือมีความยืดหยุ่นสูงต่อการนำไปใช้ตอบสนองวิกฤติการณ์ที่กระทบต่อผลประโยชน์ของรัฐในทะเลได้ตลอดเวลา

ขีดความสามารถในการอยู่ในพื้นที่ได้เป็นเวลานาน เกิดจากการที่เรือรบมียุทธโปกรณ์ที่สามารถส่งกำลังบำรุงให้แก่ตนเองได้ เนื่องจากมีระบบห้องเย็นและระบบผลิตน้ำจืดที่ทำให้มีอาหารและน้ำเพียงพอต่อการอุปโภคบริโภคของเจ้าหน้าที่ประจำเรือ และยังมีอุปกรณ์ในการซ่อมบำรุงเครื่องจักรกลต่างๆของเรือรบทำให้เรือรบไม่ต้องกลับเข้าไปรับการซ่อมทำที่ฝั่ง นอกจากนี้เรือรบหลายๆลำที่ประกอบกำลังกันเป็นกองเรือเฉพาะกิจ ก็ยังมีเรือส่งกำลังบำรุงที่สามารถส่งเสบียงอาหาร น้ำจืด และน้ำมันเชื้อเพลิง ให้กับเรือรบลำอื่นๆในกองเรือเฉพาะกิจได้อย่างต่อเนื่อง จึงทำให้รัฐสามารถใช้กองทัพเรือในการกดดันหรือบีบบังคับรัฐชายฝั่งทะเลอื่นๆที่มีพฤติกรรมขัดผลประโยชน์ของรัฐได้เป็นอย่างดี เช่น การใช้ในการสนับสนุนการเจรจาทางการทูตโดยวางกำลังกองทัพเรือไว้นอกน่านน้ำของรัฐชายฝั่งทะเลนั้น จนกว่าการเจรจาจะบรรลุผลสำเร็จ เป็นต้น⁴

ขีดความสามารถในการบรรเทาทุกข์ เกิดจากการที่เรือรบเป็นพาหนะซึ่งมีพื้นที่สำหรับบรรทุกมากกว่าพาหนะทางบกหรือทางอากาศ เรือรบจึงสามารถลำเลียงขนส่ง ทหาร อาวุธยุทโปกรณ์ ตลอดจนเสบียงอาหารและสัมภาระต่างๆได้เป็นจำนวนมากโดยมีค่าใช้จ่ายต่ำ จึงทำให้รัฐสามารถใช้กองทัพเรือในการลำเลียงขนส่งกองทหารจำนวนมากเข้าสู่พื้นที่ปฏิบัติการที่อยู่ห่างไกล การอพยพประชาชนออกจากรัฐชายฝั่งทะเลที่กำลังเผชิญกับวิกฤติการณ์จากภัยธรรมชาติหรือการสู้รบ ตลอดจนการบรรเทาทุกข์ในพื้นที่ที่กำลังเผชิญกับวิกฤติการณ์ดังกล่าว เพื่อรักษาผลประโยชน์ของรัฐในโพ้นทะเล

⁴ การกระทำเช่นนี้ไม่ถือว่าเป็นการละเมิดน่านน้ำของรัฐชายฝั่งทะเลอื่นๆ เพราะทุกรัฐย่อมมีเสรีภาพในการใช้ทะเลหลวง ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันตั้งแต่ศตวรรษที่ 18 มาจนถึงปัจจุบัน ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน ศิริภา จำปาทอง, อนุสัญญากฎหมายทะเล ค.ศ. 1958, (นครปฐม: สถาบันวิชาการทหารเรือชั้นสูง, 2533), หน้า 27.

ขีดความสามารถในการคานกำลังอำนาจทางบก เกิดจากการนำขีดความสามารถดังกล่าวข้างต้นทั้งหมดของกองทัพเรือไปใช้ในการดำเนินยุทธศาสตร์ปิดล้อมและโจมตีกำลังทางบกของรัฐชายฝั่งทะเลที่กำลังมีความขัดแย้งกัน เนื่องจากเรือรบมีอาวุธระยะไกล ได้แก่ ปืนใหญ่ จรวด ขีปนาวุธ และเครื่องบินทิ้งระเบิด ที่สามารถนำไปใช้ในการโจมตีสร้างความเสียหายให้แก่กำลังทางบกได้ โดยปลอดภัยจากอำนาจการยิงของกำลังทางบก เพราะเรือรบสามารถอยู่ในพื้นที่ที่ห่างไกลจากการโจมตีของกำลังทางบก และสามารถเคลื่อนที่หลบหลีกอาวุธของกำลังทางบกได้ด้วยความรวดเร็วโดยไม่ตกเป็นเป้านิ่ง นอกจากนี้เรือรบยังสามารถส่งผ่านกำลังทางบกของรัฐด้วยวิธีการยกพลขึ้นบก เพื่อเข้าไปโจมตีหลังแนวรบหรือดีโอบกำลังทางบกของรัฐชายฝั่งทะเลที่กำลังมีความขัดแย้งกันให้เกิดความระส่ำระสาย หากไม่สามารถใช้กำลังทางบกของรัฐต่อสู้กับกำลังทางบกของรัฐชายฝั่งทะเลที่กำลังมีความขัดแย้งกันในลักษณะเผชิญหน้าได้ ในยามสงบนั้นรัฐสามารถใช้กองทัพเรือคานกำลังอำนาจทางบกได้ด้วยวิธีการป้องปรามทางยุทธศาสตร์ (Strategic Deterrence) โดยการแสดงให้เห็นถึงกำลังอำนาจอันเข้มแข็งซึ่งสามารถปฏิบัติการปิดล้อมทางทะเล (Blockade) ต่อรัฐชายฝั่งทะเลอื่น ๆ ที่มีกำลังทางบกเข้มแข็งกว่าแต่มีกองทัพเรือที่อ่อนแอกว่า เพื่อทำให้รัฐเหล่านั้นเกรงกลัวต่อการสูญเสียผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจหากเส้นทางคมนาคมทางทะเลของตนถูกตัดขาด จึงทำให้กองทัพเรือเป็นเครื่องมือที่สำคัญของรัฐในการถ่วงดุลอำนาจกับรัฐชายฝั่งทะเลที่มีอาณาเขตทางทะเลติดต่อกันและมีกำลังอำนาจทางทะเลอ่อนแอกว่า

เมื่อพิจารณาการนำกำลังอำนาจทางทะเลไปใช้ในการปฏิบัติการดังกล่าวนี้แล้วย่อมเห็นได้ชัดเจนว่า กำลังอำนาจทางทะเลสามารถเป็นเครื่องมือที่นำไปใช้ในการดำเนินนโยบายต่างประเทศได้เป็นอย่างดี เนื่องจากมีความสอดคล้องกับการดำเนินนโยบายต่างประเทศจากการที่นโยบายต่างประเทศเป็นแนวนโยบายเพื่อการปฏิบัติที่มุ่งเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือการตัดสินใจของรัฐอื่น ๆ เพื่อผลประโยชน์ของรัฐคน⁵ ซึ่งผลประโยชน์ของรัฐจะเกิดจากการดำเนินนโยบายต่างประเทศจนบรรลุเป้าหมายที่สำคัญคือ เป้าหมายเพื่อการรักษาสันติภาพ เป้าหมายเพื่อการสร้างความมั่นคง เป้าหมายเพื่อการรักษาอำนาจ รวมทั้งเป้าหมายเพื่อการรักษาความอุดมสมบูรณ์และการพัฒนาเศรษฐกิจ⁶ เป้าหมายเหล่านี้ล้วนเป็นเป้าหมายเพื่อสร้างความมั่นคงหรือความมั่งคั่งให้แก่รัฐชายฝั่งทะเล ที่สามารถใช้กำลังอำนาจทางทะเลในการดำเนินการใช้ทะเลให้บรรลุเป้าหมายได้ทั้งสิ้น นอกจากนี้หากพิจารณาถึงเครื่องมือในการดำเนินนโยบายต่างประเทศซึ่งประกอบด้วย เครื่องมือทางการทูต เครื่องมือทางเศรษฐกิจ เครื่องมือทางสังคมจิตวิทยา และเครื่องมือทางการทหารแล้ว ย่อมเห็นได้ชัดเจนว่า กำลังอำนาจทางทะเลสามารถใช้เป็นเครื่องมือต่างๆดังกล่าวได้ครบทุก

⁵ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, สาขาวิชารัฐศาสตร์, เอกสารการสอนชุดวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ หน่วยที่ 8-15, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประชาชน จำกัด, 2545), หน้า 404.

⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 412-413.

ประการ เนื่องจากกำลังอำนาจทางทะเลเป็นกำลังอำนาจของรัฐที่มีความสมบูรณ์ในตัวเอง โดยเกิดจากการผสมผสานของปัจจัยอำนาจของรัฐทางด้านกายภาพที่เกี่ยวข้องกับทะเล อันได้แก่ สภาพภูมิศาสตร์ ทรัพยากรธรรมชาติ ประชากร การทหาร เศรษฐกิจ และเทคโนโลยี ปัจจัยอำนาจของรัฐทางด้านสังคมจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับทะเล อันได้แก่ ลักษณะประจำชาติ อุดมการณ์แห่งชาติ ขวัญและกำลังใจของคนในชาติ ตลอดจนปัจจัยอำนาจของรัฐทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับทะเล อันได้แก่คุณภาพของรัฐบาล ผู้นำทางการเมือง และความสามารถทางการทูต⁷ ดังนั้นจึงทำให้กำลังอำนาจทางทะเลสามารถใช้เป็นเครื่องมือทางการทูต เครื่องมือทางเศรษฐกิจ เครื่องมือทางสังคมจิตวิทยา และเครื่องมือทางการทหารได้ในคราวเดียวกัน ส่งผลให้กำลังอำนาจทางทะเลไม่ได้เป็นกำลังอำนาจของรัฐชายฝั่งทะเลที่เกี่ยวข้องกับขีดความสามารถทางการทหารแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้องกับขีดความสามารถทางการทูต ทางเศรษฐกิจ และทางสังคมจิตวิทยา โดยที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้อีกด้วย

ประเทศไทยเป็นรัฐชายฝั่งทะเลที่มีความยาวของชายฝั่งทะเลรวมกันประมาณ 2,400 กิโลเมตร และมีพื้นที่ในทะเลประมาณ 324,812 ตารางกิโลเมตร หรือมีพื้นที่ในทะเลคิดเป็น 0.6 เท่าของพื้นที่ทางบก⁸ ประเทศไทยมีลักษณะที่ตั้งทางภูมิศาสตร์อยู่ในทะเลกึ่งปิดซึ่งตั้งคร่อมอยู่ระหว่างทะเลอันดามันอันเป็นส่วนหนึ่งของมหาสมุทรอินเดียกับทะเลจีนใต้อันเป็นส่วนหนึ่งของมหาสมุทรแปซิฟิก โดยไม่มีเส้นทางคมนาคมทางน้ำภายในประเทศเชื่อมต่อระหว่างทะเลทั้งสอง นอกจากนี้ประเทศไทยยังตั้งอยู่ในอ่าวที่ลึกเข้าไปในทวีปซึ่งล้อมรอบด้วยอาณาเขตทางทะเลของรัฐชายฝั่งทะเลที่อยู่ใกล้เคียงกัน ลักษณะที่ตั้งทางภูมิศาสตร์เช่นนี้ทำให้ประเทศไทยมีข้อเสียเปรียบรัฐชายฝั่งทะเลที่อยู่ใกล้เคียงกัน ทั้งทางด้านการป้องกันประเทศและการค้าขายกับต่างประเทศ กล่าวคือ ทางด้านการป้องกันประเทศนั้นทำให้ประเทศไทยถูกปิดล้อมทางทะเลและถูกควบคุมการเดินทางเรือผ่านเข้าออกประเทศไทยจากรัฐชายฝั่งทะเลที่อยู่ด้านนอกได้ง่าย ด้วยวิธีการใช้ทุ่นระเบิดหรือการใช้เรือรบปิดอ่าวไทยและทำการซ้อม โจมตี นอกจากนี้ยังทำให้การเคลื่อนย้ายกองทัพเรือเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติการซึ่งกันและกันต้องเสียเวลาเดินทางอ้อมแหลมมลายู และมีความเสี่ยงต่อการถูกโจมตีในระหว่างการเดินทาง ส่วนทางด้านการค้าขายกับต่างประเทศนั้นทำให้ประเทศไทยไม่ได้ตั้งอยู่บนเส้นทางที่มีสายการบินเรือผ่าน การขนส่งสินค้าต้องใช้เรือขนส่งขนาดเล็ก (Feeder) ไปขนถ่ายสินค้าสู่เรือขนส่งขนาดใหญ่ที่ทำเรือซึ่งตั้งอยู่บนเส้นทางผ่านของสายการบินเรือระหว่างประเทศนั้นคือท่าเรือในสิงคโปร์อีกต่อหนึ่ง ส่งผลให้ค่าใช้จ่ายในการขนส่งสูงขึ้นและมีต้นทุนของ

⁷ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, สาขาวิชารัฐศาสตร์, เอกสารการสอนชุดวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ หน่วยที่ 1-7, (กรุงเทพมหานคร: อรุณการพิมพ์, 2544), หน้า 292.

⁸ รัชนิกร บุญ-หลง, ภูมิศาสตร์การเมืองเอเชียตะวันออกเฉียงใต้, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537), หน้า 165-167.

สินค้าสูงชัน ซึ่งข้อเสียเปรียบของประเทศไทยจากลักษณะที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ดังกล่าวข้างต้น ได้ส่งผลกระทบต่อการค้าโยบายต่างประเทศของไทยในประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาเป็นอย่างยิ่ง หากพิจารณาตั้งแต่การก่อตั้งกรุงรัตนโกสินทร์เป็นต้นมาพบว่า การดำเนินโยบายต่างประเทศของไทยในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น (ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 ถึงสมัยรัชกาลที่ 3) นั้น ได้ใช้เครื่องมือทางการทหารเป็นหลักในการดำเนินโยบายต่างประเทศกับอาณาจักรเพื่อนบ้าน ทั้งการป้องกันการรุกรานจากอาณาจักรเพื่อนบ้าน และการแผ่ขยายอิทธิพลไปยังอาณาจักรเพื่อนบ้าน โดยใช้เครื่องมือทางการทูตเพียงเล็กน้อย ในขณะที่การดำเนินโยบายต่างประเทศกับอาณาจักรที่อยู่ห่างไกลออกไปทั้งในภูมิภาคเอเชียและภูมิภาคยุโรป ได้ใช้เครื่องมือทางการทูตและเครื่องมือทางเศรษฐกิจเป็นหลักในการดำเนินโยบายต่างประเทศกับอาณาจักรเหล่านั้น อย่างไรก็ตามการดำเนินโยบายต่างประเทศของไทยต่อจักรวรรดินิยมตะวันตกนั้น มักใช้วิธีการแยกตัวโดดเดี่ยวไม่เต็มใจคบค้าและพยายามหลีกเลี่ยงการทำสนธิสัญญาระหว่างกัน เพื่อไม่ให้อิทธิพลทางการเมืองของจักรวรรดินิยมตะวันตกเข้ามาคุกคามเอกราชและอธิปไตยของไทย⁹ ส่วนการดำเนินโยบายต่างประเทศของไทยในสมัยเผชิญกับจักรวรรดินิยมตะวันตก (ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 ถึงสมัยรัชกาลที่ 6) นั้น ได้เปลี่ยนแปลงจากการไม่เต็มใจคบค้ากับจักรวรรดินิยมตะวันตกมาเป็นการให้ความร่วมมือแทน ซึ่งมีเป้าหมายที่สำคัญที่สุดคือการรักษาเอกราชหรือความอยู่รอดของชาติไว้ เมื่อพิจารณาโยบายต่างประเทศของไทยในช่วง 3 รัชกาลนี้แล้วพบว่ามียอบายต่างประเทศ 4 แบบใหญ่ๆคือ นโยบายถ่วงดุลระหว่างมหาอำนาจ นโยบายแสวงหาพันธมิตร นโยบายโอนอ่อนผ่อนตาม และนโยบายฝักใฝ่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด โดยในสมัยรัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5 ได้ดำเนินโยบายถ่วงดุลระหว่างมหาอำนาจ นโยบายแสวงหาพันธมิตร และนโยบายโอนอ่อนผ่อนตามไปพร้อมๆกัน กล่าวคือยอมทำสนธิสัญญาติดต่อกับชาติกับจักรวรรดินิยมตะวันตกอย่างกว้างขวาง ซึ่งแม้ไทยจะเป็นฝ่ายเสียเปรียบแต่ก็มีผลดีในแง่การกระจายโอกาสในการแสวงหาผลประโยชน์ในไทยให้กว้างขวางขึ้น และเป็นการถ่วงดุลกันเองระหว่างจักรวรรดินิยมตะวันตก การแข่งขันกันระหว่างจักรวรรดินิยมตะวันตกจึงได้ช่วยยับยั้งไม่ให้จักรวรรดินิยมตะวันตกใดๆใช้กำลังยึดครองไทยไว้ทั้งหมดแต่ผู้เดียวได้โดยง่าย อีกทั้งยังได้พยายามแสวงหาพันธมิตรจากมหาอำนาจที่ไม่มีผลประโยชน์และกำลังทหารในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มากนัก แต่สนใจขยายอิทธิพลของตนเพิ่มขึ้น ได้แก่ เยอรมัน รัสเซีย ญี่ปุ่น และสหรัฐอเมริกา เนื่องจากมหาอำนาจเหล่านี้เป็นภัย

⁹ แต่ความกดดันจากจักรวรรดินิยมตะวันตกก็ได้เริ่มปรากฏมากขึ้นในปลายสมัยรัชกาลที่ 3 ทำให้ไทยต้องทำสนธิสัญญาทางพระราชไมตรีและการพาณิชย์กับอังกฤษใน ค.ศ. 1826 ซึ่งเป็นสนธิสัญญาระบบแรกที่ทำกับจักรวรรดินิยมตะวันตกในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, สาขาวิชารัฐศาสตร์, เอกสารการสอนชุดวิชาประวัติศาสตร์สังคมและการเมืองไทย หน่วยที่ 1-7, (กรุงเทพมหานคร: อรุณการพิมพ์, 2544), หน้า 339-343.

ถูกคามต่อไทยน้อยกว่าอังกฤษและฝรั่งเศส และสามารถถ่วงดุลอำนาจทั้งทาง การเมือง การทหาร และเศรษฐกิจ กับอังกฤษและฝรั่งเศสได้ นอกจากนี้ยังได้ประนีประนอมและโอนอ่อนผ่อนตามใน ลักษณะสนธิสัญญาที่ไม่เสมอภาคกับมหาอำนาจทั้งหลาย ได้แก่การยอมเสียสละ ดินแดนประเทศราชให้แก่อังกฤษและฝรั่งเศสหลายครั้ง เพื่อไม่ให้อังกฤษและฝรั่งเศสใช้เป็น ข้ออ้างในการใช้กำลังทหารเข้าทำสงครามและยึดครองไทย ส่วนในสมัยรัชกาลที่ 6 ได้ดำเนิน นโยบายฝักใฝ่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด โดยได้เข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่ 1 กับฝ่ายสัมพันธมิตรที่มีอังกฤษ ฝรั่งเศส และสหรัฐอเมริกาเป็นแกนนำ ซึ่งถือเป็นการเริ่มต้นของนโยบายผูกพันกับมหาอำนาจใด มหาอำนาจหนึ่งเป็นพิเศษเพื่อแลกเปลี่ยนกับผลประโยชน์ในอนาคต หลังสงครามโลกครั้งที่ 1 บรรยากาศการเมืองระหว่างประเทศเอื้ออำนวยให้ไทยสามารถเรียกร้องให้มหาอำนาจตะวันตก ทบทวนแก้ไขสนธิสัญญาไม่เสมอภาคที่ทำกับไทยเพื่อสร้างความเป็นธรรม เนื่องจากฐานะของไทย ในเวทีการเมืองระหว่างประเทศดีขึ้นจากการที่เป็นประเทศผู้ชนะสงครามโลก โดยสหรัฐอเมริกา สนับสนุนข้อเรียกร้องของไทยและยอมทบทวนแก้ไขสนธิสัญญากับไทยเป็นประเทศแรก ต่อมา ไทยก็ประสบความสำเร็จในการเจรจาขอแก้ไขสนธิสัญญากับฝรั่งเศสและอังกฤษตามลำดับ¹⁰

การดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดินใน ค.ศ. 1932 ไม่มีลักษณะเด่นชัดนักเนื่องจากประเทศไทยอยู่ในช่วงของการแย่งชิงอำนาจทางการเมือง ภายในประเทศ และในขณะเดียวกันทางทวีปยุโรปเองก็กำลังมีความขัดแย้งทางการเมืองและ เศรษฐกิจจนนำไปสู่การเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 แต่ประเทศไทยก็ได้ประสบความสำเร็จในการ เจรจาทางการทูตจนสามารถแก้ไขสนธิสัญญาไม่เสมอภาคได้อย่างสมบูรณ์ทั้งหมดก่อนเกิด สงครามโลกครั้งที่ 2 ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 นั้นประเทศไทยได้ดำเนินนโยบายต่างประเทศ ด้วยการใช้เครื่องมือทางการทูตเป็นหลักในการรักษาเอกราชและความอยู่รอด โดยในช่วงแรก ประเทศไทยดำเนินนโยบายเป็นกลาง ต่อมาได้ดำเนินนโยบายเข้าข้างประเทศฝ่ายอักษะเพื่อให้ ประเทศไทยรอดพ้นจากการยึดครองของญี่ปุ่นซึ่งกำลังเป็นฝ่ายได้เปรียบในสงคราม เนื่องจากไม่สามารถต้านทานการบุกของญี่ปุ่นเพื่อขอใช้เป็นทางผ่านไปตีพม่าและมลายูของอังกฤษได้ และ ในช่วงสุดท้ายได้ดำเนินนโยบายเข้าข้างฝ่ายสัมพันธมิตร โดยอ้างถึงสภาวะแวดล้อมที่ถูกบีบบังคับ จากญี่ปุ่นและผลงานของขบวนการเสรีไทยที่ปฏิบัติการทางทหารร่วมกับฝ่ายสัมพันธมิตร ซึ่ง ประเทศไทยได้รับการสนับสนุนจากสหรัฐอเมริกาในการช่วยเจรจากับฝ่ายสัมพันธมิตร ทำให้ ประเทศไทยรอดพ้นจากการเป็นประเทศผู้แพ้สงครามโลก¹¹ อย่างไรก็ตามประเทศไทยก็ได้ใช้ เครื่องมือทางการทหาร ในการดำเนินนโยบายต่างประเทศอยู่บ้างคือ ในช่วงที่ประเทศไทยดำเนิน

¹⁰ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, สาขาวิชาศิลปศาสตร์, เอกสารการสอนชุดวิชาประวัติศาสตร์ไทย หน่วยที่ 1-7, (นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2545), หน้า 434.

¹¹ เรื่องเดียวกัน

นโยบายเป็นกลางนั้น ได้เกิดกรณีพิพาทอินโดจีนกับฝรั่งเศสในช่วงระหว่าง ค.ศ. 1940 ถึง ค.ศ. 1941¹² ซึ่งประเทศไทยได้สู้รบกับฝรั่งเศสในดินแดนกัมพูชาและลาว และได้สู้รบกับฝรั่งเศสในทะเลบริเวณเกาะช้างจังหวัดตราด¹³ จนทำให้ฝรั่งเศสต้องยอมยกดินแดนบางส่วนของอินโดจีนรวมทั้งดินแดนฝั่งขวาของแม่น้ำโขงให้แก่ประเทศไทยโดยการเจรจาไกล่เกลี่ยของญี่ปุ่น¹⁴

เมื่อพิจารณาถึงกำลังอำนาจทางทะเลของไทยนับตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 เป็นต้นมา พบว่าได้มีการพัฒนาไปพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงนโยบายต่างประเทศจากเดิม มาเป็นการเปิดประเทศติดต่อกับจักรวรรดินิยมตะวันตกอย่างเป็นทางการ โดยได้เริ่มมีการต่อเรือกลไฟขึ้นใช้เองเป็นครั้งแรกทั้งที่เป็นเรือรบและเรือพาณิชย์ในสมัยรัชกาลที่ 4 ซึ่งถือว่าเป็นการพัฒนากำลังอำนาจทางทะเลยุคใหม่ของไทย ต่อมาได้มีการจัดตั้งกรมทหารเรือขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 และกองทัพเรือก็ได้รับการปรับปรุงให้เข้มแข็งขึ้นตามลำดับหลังจากวิกฤตการณ์ ร.ศ. 112 ใน ค.ศ. 1893 ซึ่งฝรั่งเศสส่งเรือรบเข้าปิดล้อมปากแม่น้ำเจ้าพระยาและบีบบังคับให้ไทยยกดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงให้¹⁵ ซึ่งแสดงให้เห็นว่ากำลังอำนาจทางทะเลของไทยนั้นแม้ได้รับการพัฒนาขึ้น แต่ก็ยังไม่เพียงพอต่อการนำไปใช้ในการดำเนินนโยบายต่างประเทศเพื่อต่อต้านจักรวรรดินิยมตะวันตก จนต้องใช้เครื่องมือทางการทูตดำเนินนโยบายต่างประเทศเพื่อรักษาเอกราชตามที่ได้กล่าวข้างต้น เมื่อถึงสมัยรัชกาลที่ 6 กรมทหารเรือก็ได้รับการยกฐานะเป็นกระทรวงทหารเรือซึ่งแสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญต่อกำลังอำนาจทางทะเลในการบริหารราชการแผ่นดิน หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน ค.ศ. 1932 ได้มีการจัดระเบียบบริหารราชการแผ่นดินใหม่ ทำให้กระทรวงทหารเรือกลายเป็นกองทัพเรือจนถึงปัจจุบัน และกองทัพเรือก็ได้รับการพัฒนาจนมีความเข้มแข็งมากที่สุดในช่วง ค.ศ. 1935 ถึง ค.ศ. 1951 โดยมีทั้งเรือดำน้ำ เรือผิวน้ำขนาดใหญ่ ตลอดจนมีกองบินทหารเรือและกำลังนาวิกโยธินที่เข้มแข็ง¹⁶ จนทำให้ประเทศไทยสามารถใช้กำลังอำนาจทางทะเลเป็นเครื่องมือดำเนินนโยบายต่างประเทศได้บ้าง จากการกระทำยุทธนาวีที่เกาะช้างกับฝรั่งเศสใน ค.ศ. 1941 ในระหว่างกรณีพิพาทอินโดจีนตามที่ได้กล่าวข้างต้น ส่งผลให้ฝรั่งเศสยุติการใช้กองทัพเรือบีบบังคับประเทศไทยได้เป็นผลสำเร็จ หลังจาก ค.ศ. 1951 กองทัพเรือได้ถูกลดความเข้มแข็งลงจากปัญหาการเมือง

¹² มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, สาขาวิชาศิลปศาสตร์, เอกสารการสอนชุดวิชาประวัติศาสตร์ไทย หน่วยที่ 8-15, (นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2545), หน้า 232-233.

¹³ คณะทำงานจัดทำหนังสือประวัติศาสตร์กองทัพเรือ, ประวัติกองทัพเรือ, (กรุงเทพมหานคร: กองโรงพิมพ์กรมสารบรรณทหารเรือ, 2541), หน้า 247.

¹⁴ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, สาขาวิชาศิลปศาสตร์, เอกสารการสอนชุดวิชาประวัติศาสตร์ไทย หน่วยที่ 8-15, หน้า 233.

¹⁵ คณะทำงานจัดทำหนังสือประวัติศาสตร์กองทัพเรือ, ประวัติกองทัพเรือ, หน้า 224-228.

¹⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 91-93.

ภายใน¹⁷ เมื่อประกอบกับสภาวะแวดล้อมด้านความมั่นคงระหว่างประเทศหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งอยู่ในสภาวะสงครามเย็นระหว่างสหรัฐอเมริกาผู้นำของประเทศโลกเสรี กับสหภาพโซเวียตผู้นำของประเทศโลกคอมมิวนิสต์ โดยประเทศไทยได้ดำเนินนโยบายต่างประเทศร่วมมือเป็นพันธมิตรที่ใกล้ชิดกับสหรัฐอเมริกา จนได้รับความช่วยเหลือทางทหารตลอดจนการป้องกันประเทศจากฐานทัพของสหรัฐอเมริกาในประเทศไทยแล้ว จึงทำให้กำลังอำนาจทางทะเลของประเทศไทยไม่ค่อยได้รับการพัฒนามากนัก จนกระทั่งทศวรรษที่ 1970 อันเป็นช่วงผ่อนคลายความตึงเครียดระหว่างสหรัฐอเมริกากับสหภาพโซเวียต ซึ่งสหรัฐอเมริกาก็ได้ลดภาระการใช้กำลังทหารช่วยป้องกันประเทศไทยลงตามลำดับ และทำให้ประเทศไทยต้องพึ่งพาตนเองด้านการป้องกันประเทศทางทะเลมากขึ้น โดยได้เริ่มโครงการต่อเรือตรวจการณ์ใกล้ฝั่งภายในประเทศ โครงการจัดหาเรือฟริเกตติดอาวุธจรวดนำวิถี ตลอดจนโครงการจัดหาเรือขีปนาวุธเร็ว โจมตีติดอาวุธจรวดนำวิถีและเรือขีปนาวุธเร็ว โจมตีปืนจากต่างประเทศเป็นลำดับแรก¹⁸

การเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์สามเส้าระหว่างสหรัฐอเมริกา สหภาพโซเวียต และจีน ในช่วงทศวรรษที่ 1970 แม้ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงเหตุการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศในระดับโลก ที่ทำให้สภาวะแวดล้อมด้านความมั่นคงในระดับโลกเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่มีการลดระดับการเผชิญหน้าระหว่างสหรัฐอเมริกากับสหภาพโซเวียตลงเป็นอย่างมาก แต่ก็ไม่ได้ทำให้สภาวะแวดล้อมด้านความมั่นคงของประเทศไทยเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่มีเสถียรภาพความมั่นคงมากขึ้น เนื่องจากการผ่อนคลายความตึงเครียดระหว่างสหรัฐอเมริกากับสหภาพโซเวียต และการปรับความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐอเมริกากับจีน ได้ทำให้สหรัฐอเมริกาลดบทบาทในการต่อต้านอิทธิพลของฝ่ายคอมมิวนิสต์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ลงจากเดิม ไปเป็นการสนับสนุนให้ประเทศโลกเสรีร่วมมือกันต่อต้านภัยคุกคามจากฝ่ายคอมมิวนิสต์ด้วยตนเอง การลดบทบาทของสหรัฐอเมริกาดังกล่าวนี้จึงทำให้ฝ่ายคอมมิวนิสต์มีอิทธิพลมากขึ้นใน กัมพูชา เวียดนามใต้ และลาว จนสามารถยึดอำนาจการปกครองในประเทศเหล่านี้ได้ทั้งหมดใน ค.ศ. 1975¹⁹ และทำให้ประเทศไทยต้องเผชิญหน้ากับประเทศเพื่อนบ้านที่มีอุดมการณ์ทางการเมืองและระบบเศรษฐกิจที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงเป็นครั้งแรก นอกจากนี้ความขัดแย้งระหว่างสหภาพโซเวียตกับจีนก็ได้ทำให้สหภาพโซเวียตให้ความช่วยเหลือแก่เวียดนามมากขึ้น เพื่อดึงเวียดนามให้เป็นพันธมิตรและใช้เป็นโอกาสในการแผ่ขยายอิทธิพลเข้าสู่ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มากขึ้นด้วย ประเทศไทยได้

¹⁷ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, สาขาวิชาศิลปศาสตร์, เอกสารการสอนชุดวิชาวิวัฒนาการการเมืองไทย หน่วยที่ 8-15, (กรุงเทพมหานคร: อรุณการพิมพ์, 2542), หน้า 638.

¹⁸ คณะทำงานจัดทำหนังสือประวัติศาสตร์กองทัพเรือ, ประวัติกองทัพเรือ, หน้า 39-40.

¹⁹ จุลชีพ ชินวรรณ, "นโยบายต่างประเทศของไทยในช่วงสงครามเย็น," ใน 5 ทศวรรษการต่างประเทศของไทย: จากความขัดแย้งสู่ความร่วมมือ, ชัยโชค จุลศิริวงศ์, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร: ไม่ปรากฏสำนักพิมพ์, 2536), หน้า 130.

ใช้เครื่องมือทางการทูตในการดำเนินนโยบายต่างประเทศเพื่อรักษาความมั่นคงของตนในสภาวะแวดล้อมที่มีเสถียรภาพความมั่นคงล่อแหลมเช่นนี้ ด้วยการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนเพื่อถ่วงดุลกับอิทธิพลของสหภาพโซเวียตและเวียดนามใน ค.ศ. 1975 และด้วยการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับเวียดนามใน ค.ศ. 1976²⁰ เพื่อสร้างบรรยากาศแห่งการอยู่ร่วมกันโดยสันติกับประเทศที่มีอุดมการณ์ทางการเมืองและระบบเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน

ในระหว่าง ค.ศ. 1977 ถึง ค.ศ. 1988 เป็นช่วงเวลาที่ประเทศไทยกำลังเผชิญกับสภาวะแวดล้อมด้านความมั่นคงที่เปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่เป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของประเทศไทยเป็นอย่างยิ่ง รัฐบาลไทยในช่วงเวลาดังกล่าวนี้ได้ดำเนินนโยบายต่างประเทศเพื่อความอยู่รอดจากภัยคุกคามอันเกิดจากการที่เวียดนามได้รับการสนับสนุนจากสหภาพโซเวียตให้เข้ารุกรานกัมพูชาและโค่นล้มรัฐบาลกัมพูชาซึ่งได้รับการสนับสนุนจากจีนใน ค.ศ. 1979²¹ ส่งผลให้ประเทศไทยกลายเป็นประเทศด่านหน้าของประเทศโลกเสรีในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ที่ต้องเผชิญกับภัยคุกคามจากเวียดนามโดยตรง เพราะเวียดนามมีกำลังทหารประจำการอยู่ในกัมพูชาเป็นจำนวนมาก และเวียดนามได้แสดงท่าทีเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของประเทศไทยมากยิ่งขึ้น ด้วยการเจตนาล่วงล้ำเขตแดนไทยเพื่อเข้ามากวาดล้างกองกำลังเขมรแดงซึ่งต่อต้านรัฐบาลกัมพูชาที่เวียดนามจัดตั้งขึ้นภายหลังการยึดครองกัมพูชา แม้ว่าประเทศไทยจะได้ใช้เครื่องมือทางการทูต ดำเนินนโยบายผูกมิตรกับ เวียดนาม กัมพูชา และลาว มากขึ้นแล้วก็ตาม ภัยคุกคามดังกล่าวก็ไม่มีแนวโน้มที่จะลดระดับลง ทำให้ประเทศไทยต้องดำเนินนโยบายต่างประเทศด้วยการใช้เครื่องมือทางการทูต โดยร่วมกับสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Association of South East Asian Nations; ASEAN) สร้างแนวร่วมกับประเทศมหาอำนาจที่มีอิทธิพลทางการเมืองหรือเศรษฐกิจ เช่น สหรัฐอเมริกา จีน ญี่ปุ่น รวมทั้งกลุ่มประเทศในยุโรปตะวันตก และประเทศที่รักเสรีภาพทั้งหลายในสหประชาชาติ เพื่อสกัดกั้นการขยายอิทธิพลของเวียดนาม โดยให้การสนับสนุนแก่รัฐบาลกัมพูชาที่ถูกเวียดนามโค่นล้มรวมทั้งเขมรกลุ่มอื่นๆที่ต่อต้านการรุกรานของเวียดนาม²² และกดดันเวียดนามให้ถอนทหารออกจากกัมพูชา จนทำให้เวียดนามถูกโดดเดี่ยวทางการเมืองและเศรษฐกิจจากสังคมโลก ส่งผลให้เวียดนามต้องเผชิญกับวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจภายในประเทศในเวลาต่อมาประเทศไทยก็ได้ปรับปรุงประสิทธิภาพของเครื่องมือทางการทูต เพื่อรักษาความมั่นคงของประเทศไทย ด้วยการขอรับความช่วยเหลือทางด้านอาวุธยุทโธปกรณ์และซ่อมรบรวมกับสหรัฐอเมริกา นับตั้งแต่ ค.ศ. 1982 เป็นต้นมา โดยการซ่อมรบซึ่งใช้รหัสว่าคอบราโกลด์ (Cobra Gold) ได้เน้นถึงการใช้อำนาจทางทะเลในการปฏิบัติการยกพลขึ้นบกในดินแดนของข้าศึก

²⁰ เรื่องเดียวกัน

²¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 131.

²² เรื่องเดียวกัน, หน้า 133.

ตลอดจนการจัดหาอาวุธยุทโธปกรณ์เพิ่มเติมจากจีนในราคามิตรภาพนับตั้งแต่ ค.ศ. 1985 เป็นต้นมา โดยในส่วนของกำลังอำนาจทางทะเลได้สั่งต่อเรือรบซึ่งเป็นเรือฟริเกตอเนกประสงค์เป็นจำนวนถึง 6 ลำ นอกจากนี้ประเทศไทยในสมัยรัฐบาลของพลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ยังต้องเผชิญกับภัยคุกคามอันเกิดจากความขัดแย้งเรื่องดินแดนกับลาวซึ่งมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับเวียดนามและอยู่ภายใต้อิทธิพลของเวียดนาม โดยได้เกิดความขัดแย้งอย่างรุนแรงจนต้องใช้กำลังทหารเข้าปะทะกันถึง 2 ครั้งใน ค.ศ. 1984 และ ค.ศ. 1987²³ ซึ่งประเทศไทยก็ได้ใช้เครื่องมือทางการทหาร โดยอาศัยกองทัพบกและกองทัพอากาศ รวมทั้งเครื่องมือทางการทูต ในการดำเนินนโยบายต่างประเทศเพื่อต่อต้านภัยคุกคามดังกล่าวนี้ ในช่วงกลางทศวรรษที่ 1980 ประเทศไทยได้ใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจ เพิ่มเติมในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ เพื่อให้สามารถเผชิญกับแรงกดดันทางเศรษฐกิจจากสหรัฐอเมริกา ซึ่งกีดกันสินค้าไทยด้วยมาตรการทางเศรษฐกิจและกฎหมายจากการที่ประเทศไทยเริ่มได้เปรียบดุลการค้ากับสหรัฐอเมริกาตั้งแต่ ค.ศ. 1985 หลังจากที่เคยเปรียบดุลการค้ามาตลอด²⁴ ประเทศไทยได้ใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจตามหลังเครื่องมือทางการทูต ในการขยายตลาดสินค้าไทยในต่างประเทศ ตลอดจนการส่งเสริมการลงทุนและการท่องเที่ยวภายในประเทศ ซึ่งเรียกว่านโยบายการทูตนำการค้า ทำให้เห็นนโยบายต่างประเทศของไทยในเวลาต่อมาเป็นนโยบายต่างประเทศแบบรอบด้าน (Omni-Directions) กล่าวคือให้ความสำคัญทั้งต่อประเทศมหาอำนาจและประเทศที่กำลังพัฒนาในภูมิภาคต่างๆของโลก และดำเนินความสัมพันธ์กับประเทศต่างๆเหล่านั้นให้ขยายออกไปทุกด้านทั้งทางด้านเศรษฐกิจและวัฒนธรรม²⁵ การดำเนินนโยบายต่างประเทศแบบรอบด้านได้ส่งผลให้ประเทศไทยได้รับการยอมรับจากสังคมโลก จนได้รับเกียรติให้เป็นสมาชิกประเภทหมุนเวียนของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ ซึ่งทำให้ประเทศไทยสามารถใช้เครื่องมือทางการทูตดำเนินนโยบายต่างประเทศกดดันเวียดนามได้อย่างมีพลังมากขึ้น ในช่วงกลางทศวรรษ 1980 นี้ได้มีการเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์สามเส้าระหว่างสหรัฐอเมริกา สหภาพโซเวียต และจีนอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงเหตุการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศในระดับโลก ที่ทำให้สภาวะแวดล้อมด้านความมั่นคงในระดับโลกเปลี่ยนแปลงไปจากความขัดแย้งสู่ความร่วมมืออย่างแท้จริง โดยนาย มิคฮาอิล กอร์บาชอฟ ผู้นำคนใหม่ของสหภาพโซเวียตซึ่งขึ้นดำรงตำแหน่งเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์ใน ค.ศ. 1985 ได้ประกาศนโยบายปฏิรูปเพื่อแก้ปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจที่สหภาพโซเวียตกำลังเผชิญอยู่ จากการใช้งบประมาณแผ่ขยายอำนาจและอิทธิพลของสหภาพโซเวียตไปทั่วโลกนับตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 2 ได้สิ้นสุดลง นโยบายปฏิรูปนี้ได้ทำให้สหภาพโซเวียตเปิดประเทศยอมรับระบบทุนนิยมและการมีส่วนร่วมของประชาชนทางการเมืองมากขึ้น

²³ เรื่องเดียวกัน

²⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 134.

²⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 131.

รวมทั้งได้ทำให้สหภาพโซเวียตเปลี่ยนแปลงการดำเนินนโยบายต่างประเทศต่อประเทศคอมมิวนิสต์ โดยยกเลิกการใช้กำลังทหารควบคุมให้ประเทศเหล่านั้นอยู่ภายใต้ระบอบคอมมิวนิสต์ และยอมให้ประเทศเหล่านั้นตัดสินใจเลือกระบอบการเมืองของตนเอง ส่งผลให้ระบอบคอมมิวนิสต์ในยุโรปตะวันออกล่มสลายในปลาย ค.ศ. 1989²⁶ ในการดำเนินนโยบายต่อจีนนั้น สหภาพโซเวียตได้ยุติการเผชิญหน้ากับจีนด้วยการยอมถอนกำลังทหารที่ตั้งประชิดพรมแดนจีนออกไป นอกจากนี้ยังทำให้สหภาพโซเวียตเปลี่ยนแปลงการดำเนินนโยบายต่างประเทศต่อประเทศโลกเสรี โดยแสดงให้เห็นถึงความต้องการอยู่ร่วมกันอย่างสันติกับสหรัฐอเมริกาและประเทศโลกเสรีอย่างแท้จริง สภาวะแวดล้อมด้านความมั่นคงระหว่างประเทศที่เปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่มีการลดความตึงเครียดจนนำไปสู่ความร่วมมือระหว่างกันอย่างแท้จริงนี้ ทำให้ประเทศไทยในสมัยรัฐบาลของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ซึ่งได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1988²⁷ ใช้เป็นโอกาสในการดำเนินนโยบายต่างประเทศด้วยเครื่องมือทางเศรษฐกิจ เพื่อลดภัยคุกคามจาก เวียดนาม กัมพูชา และลาว จากการที่ประเทศไทยมีอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในระดับสูง²⁸ โดยประเทศไทยได้แสดงให้เห็นถึงประโยชน์ของความร่วมมือกันค้าขายเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจให้เจริญก้าวหน้า มากกว่าการสร้างความหวาดระแวงและเผชิญหน้าต่อกัน นโยบายต่างประเทศของประเทศไทยเช่นนี้ทำให้เวียดนามซึ่งกำลังเผชิญกับวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจอันเกิดจากการถูกโดดเดี่ยวจากสังคมโลก และจากการใช้งบประมาณเป็นจำนวนมากในการแผ่ขยายอำนาจและอิทธิพลของตนในอินโดจีน เมื่อประกอบกับการถูกกดดันจากสหภาพโซเวียตทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจแล้ว จึงได้ยอมถอนทหารออกจากกัมพูชาในเดือนกันยายน ค.ศ. 1989²⁹ ส่งผลให้ความมั่นคงของประเทศไทยมีเสถียรภาพปลอดภัยจากการคุกคามของประเทศคอมมิวนิสต์ในอินโดจีน

ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้ทำให้เกิดข้อสังเกตว่า แม้สภาพภูมิศาสตร์ของประเทศไทยจะมีข้อเสียเปรียบรัฐชายฝั่งทะเลที่อยู่ใกล้เคียงกันหลายประการ แต่ประเทศไทยก็ได้พยายามพัฒนากำลังอำนาจทางทะเลให้มีความเข้มแข็งมากขึ้นอย่างต่อเนื่องในภาพรวม และประเทศไทยก็ยังมีโอกาสที่จะเลือกใช้กำลังอำนาจทางทะเลในการดำเนินนโยบายต่างประเทศกับประเทศเพื่อนบ้านที่เป็นประเทศชายฝั่งทะเล เพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์แห่งชาติที่สำคัญทั้งด้านความมั่นคงและความมั่งคั่ง เมื่อพิจารณาถึงกำลังอำนาจทางทะเลของประเทศไทยในระหว่าง ค.ศ. 1977 ถึง ค.ศ.

²⁶ Daniel S. Papp, Contemporary International Relations frameworks for understanding, (New York: Macmillan College Publishing Company, 1994), p. 3.

²⁷ จุลชีพ ชินวรรโณ, “นโยบายต่างประเทศของไทยในช่วงสงครามเย็น,” ใน 5 ทศวรรษการต่างประเทศของไทย: จากความขัดแย้งสู่ความร่วมมือ, ชัยโชค จุลศิริวงศ์, บรรณาธิการ, หน้า 136.

²⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 137.

²⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 136.

1988 แล้วทำให้ประจักษ์ว่าประเทศไทยมีกำลังอำนาจทางทะเลอยู่ในระดับที่น่าจะนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการดำเนินนโยบายต่างประเทศกับประเทศเพื่อนบ้านในอินโดจีนที่เป็นประเทศชายฝั่งทะเลได้บ้าง แต่ประเทศไทยกลับไม่ได้ใช้กำลังอำนาจทางทะเลในการดำเนินนโยบายต่างประเทศกับประเทศเพื่อนบ้านดังกล่าวเลย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการต่อต้านภัยคุกคามจากเวียดนาม ซึ่งประเทศไทยน่าจะใช้กำลังอำนาจทางทะเลในการแสดงให้เวียดนามเห็นถึงขีดความสามารถในการใช้ทะเลได้อย่างเสรีทั้งการควบคุมทะเล (Sea Control) และการปฏิเสธการใช้ทะเล (Sea Denial) ตลอดจนการดำเนินการทูตทางเรือทั้งการป้องปราม (Deterrence) และการบีบบังคับ (Coercion) ไม่ให้เวียดนามดำเนินการใดๆ ที่เป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของประเทศไทยได้ จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าวข้างต้นทำให้เกิดคำถามที่ต้องการศึกษาวิจัยว่า เพราะเหตุใดประเทศไทยจึงให้ความสำคัญต่อการใช้เครื่องมืออื่นๆ มากกว่าการใช้กำลังอำนาจทางทะเล ในการดำเนินนโยบายต่างประเทศเพื่อต่อต้านภัยคุกคามความมั่นคงระหว่าง ค.ศ. 1977 ถึง ค.ศ. 1988 ซึ่งทำให้เกิดประเด็นปัญหาวิจัยว่า สภาวะแวดล้อมด้านความมั่นคงระหว่างประเทศซึ่งทำให้ประเทศไทยต้องเผชิญกับภัยคุกคามทางบกที่มีลำดับความเร่งด่วนสูงสุด ตลอดจนกำลังอำนาจทางทะเลของประเทศไทยซึ่งยังมีปริมาณและคุณภาพไม่เพียงพอที่จะใช้เป็นเครื่องมือดำเนินนโยบายต่างประเทศต่อต้านภัยคุกคามความมั่นคงด้วยวิธีการป้องปรามและการบีบบังคับ อันมีสาเหตุจากการขาดความต่อเนื่องในการพัฒนา ทำให้ประเทศไทยให้ความสำคัญต่อการใช้เครื่องมืออื่นๆ ได้แก่ การใช้เครื่องมือทางการทหารซึ่งมีความเหมาะสมในการต่อต้านภัยคุกคามทางบกมากกว่า รวมทั้งเครื่องมือทางการทูตซึ่งมีค่าใช้จ่ายต่ำและได้ผลมากกว่าการใช้กำลังอำนาจทางทะเล ในการดำเนินนโยบายต่างประเทศเพื่อต่อต้านภัยคุกคามความมั่นคงระหว่าง ค.ศ. 1977 ถึง ค.ศ. 1988 ใช่หรือไม่

1.2 การทบทวนวรรณกรรม

จากการสำรวจและทบทวนวรรณกรรมทำให้ทราบว่า ยังไม่เคยมีผู้ใดศึกษาวิจัยถึงสาเหตุที่ประเทศไทยให้ความสำคัญต่อการใช้เครื่องมืออื่นๆ มากกว่าการใช้กำลังอำนาจทางทะเลในการดำเนินนโยบายต่างประเทศเพื่อต่อต้านภัยคุกคามความมั่นคงระหว่าง ค.ศ. 1977 ถึง ค.ศ. 1988 อย่างไรก็ตาม ได้มีวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับกำลังอำนาจทางทะเลและนโยบายต่างประเทศดังนี้

รองศาสตราจารย์ ดร. โกวิท วงศ์สุรวัฒน์ ได้กล่าวถึงปัจจัยทางภูมิศาสตร์ของรัฐที่ทำให้รัฐมีความมั่นคงปลอดภัยหรือมีความล่อแหลมจากการรุกรานของรัฐอื่นๆ ไว้ 5 ประการคือ แนวปราการของภูมิประเทศ (Topographic Barriers) แนวปราการทางทะเล (Oceanic Barrier) พื้นที่ในการป้องกันทางลึก (Area for Defense in Depth) รูปร่างของรัฐ (Shape) และลักษณะของพื้นที่ (Nature of Terrain) โดยแนวปราการของภูมิประเทศ ได้แก่ ทิวเขา ทะเลทราย และแม่น้ำ จะเป็นแนวปราการธรรมชาติที่เป็นประโยชน์ต่อการป้องกันรัฐเป็นอย่างยิ่ง หากมีคุณสมบัติที่เป็นอุปสรรคต่อ

การรุกรานของรัฐอื่นๆ เช่น ทิวเขาที่สูงชัน ทะเลทรายที่แห้งแล้งกันดาร ตลอดจนแม่น้ำที่ลึกและกว้างใหญ่ เป็นต้น แต่ในขณะที่เดียวกันก็กลายเป็นอุปสรรคของรัฐต่อการคมนาคมขนส่งเพื่อสร้างความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและสังคมด้วย ส่วนแนวปราการทางทะเลก็จะเป็นแนวปราการธรรมชาติที่ช่วยป้องกันการรุกรานจากรัฐอื่นได้ในระดับหนึ่ง หากมีลักษณะทางอุทกศาสตร์ที่เหมาะสม และยังใช้เป็นประตูเปิดออกไปติดต่อกับโลกภายนอกเพื่อสร้างความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและสังคมอีกด้วย สำหรับพื้นที่ในการป้องกันทางลึกก็จะทำให้รัฐที่มีขนาดของพื้นที่ใหญ่โตกว้างขวางสามารถออกไปตั้งรับการรุกรานจากรัฐอื่นๆหรือรวมกำลังตอบโต้ในพื้นที่ส่วนที่ลึกภายในรัฐได้ สำหรับเรื่องรูปร่างของรัฐนั้นหากเป็นรัฐที่มีรูปร่างเป็นกลุ่มก้อน (Compact) และสามารถติดต่อกันภายในประเทศได้อย่างสะดวกรวดเร็ว ก็จะทำให้สะดวกต่อการบังคับบัญชาสั่งการในการป้องกันการรุกรานจากรัฐอื่นๆ แต่ถ้าหากเป็นรัฐที่มีรูปร่างเรียวยาวหรือมีคอคอดในบางแห่ง ก็จะทำให้ยากลำบากในการป้องกันการรุกรานจากรัฐอื่นๆ และสำหรับลักษณะของพื้นที่นั้นหมายถึงสภาพภูมิประเทศของรัฐ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการป้องกันรัฐหากมีสภาพที่เป็นอุปสรรคต่อการรุกรานของรัฐอื่นๆ เช่น มีป่าไม้ที่รกทึบ หรือมีสภาพชื้นแฉะเป็นโคลน เป็นต้น

นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงการนำภูมิรัฐศาสตร์ไปใช้ในการกำหนดและดำเนินนโยบายต่างประเทศ เพื่อให้รัฐได้รับผลประโยชน์ที่สำคัญ 4 ประการคือ ความอยู่รอดและความปลอดภัย ความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ การขยายอำนาจรัฐ ตลอดจนเกียรติภูมิของรัฐ เนื่องจากความอยู่รอดและความปลอดภัยเป็นผลประโยชน์ที่สำคัญที่สุดในการดำรงอยู่ของความเป็นรัฐ จึงทำให้รัฐต้องใช้ภูมิรัฐศาสตร์ในการกำหนดและดำเนินนโยบายต่างประเทศตามสภาพที่ตั้งของรัฐ เช่น การยอมเสียดินแดนส่วนน้อยเพื่อรักษาดินแดนส่วนใหญ่ของรัฐไว้ไม่ให้ถูกปิดล้อมจากรัฐอื่น การรุกรานหรือเข้าแทรกแซงรัฐเล็กที่มีกำลังอำนาจน้อยกว่าเพื่อใช้เป็นรัฐกันชนกับรัฐที่มีความขัดแย้ง และการเป็นมิตรกับรัฐที่มีพรมแดนกระหนาบข้างรัฐที่มีความขัดแย้ง เป็นต้น ส่วนความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจนั้น ทำให้รัฐต้องใช้ภูมิรัฐศาสตร์ในการกำหนดและดำเนินนโยบายต่างประเทศ เพื่อให้เป็นศูนย์กลางของการค้าและกาบริการระหว่างประเทศ สำหรับการขยายอำนาจรัฐและเกียรติภูมิของรัฐนั้น ทำให้รัฐต้องใช้ภูมิรัฐศาสตร์ที่ได้เปรียบในการกำหนดและดำเนินนโยบายต่างประเทศเพื่อรุกราน บีบบังคับ หรือครอบงำรัฐอื่นให้ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของตน หรือให้ความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมแก่รัฐอื่นที่อยู่ใกล้เคียง เป็นต้น³⁰

พลเรือเอก ศิริ กระง่างเนตร์ ได้กล่าวโดยสรุปใจความได้ว่าสภาพที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทยมีผลต่อการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยทั้งทางด้าน การเมือง การทหาร และเศรษฐกิจ เป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากประเทศไทยถูกล้อมรอบด้วยประเทศเพื่อนบ้านทั้งทางบกและทาง

³⁰ โกวิท วงศ์สุรวัฒน์, ภูมิรัฐศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ศูนย์ส่งเสริมและฝึกอบรมการเกษตรแห่งชาติ, 2545), หน้า 57-87.

ทะเล แม้ว่าประเทศไทยจะเป็นรัฐชายฝั่งทะเลซึ่งสามารถใช้ทะเลเป็นเส้นทางคมนาคมในการติดต่อค้าขายกับต่างประเทศได้ แต่สภาพภูมิศาสตร์ของประเทศไทยก็มีความล่อแหลมต่อการถูกปิดล้อมทางทะเลจากประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งหากประเทศไทยมีความขัดแย้งกับประเทศเพื่อนบ้านและถูกปิดล้อมทางทะเล โดยที่กองทัพเรือไม่สามารถป้องกันการปิดล้อมได้แล้ว จะทำให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจของประเทศไทยต้องหยุดชะงักลง เพราะการลำเลียงน้ำมันเข้าสู่ประเทศไทยซึ่งเป็นปัจจัยหลักในการทำอุตสาหกรรม ตลอดจนการขนส่งสินค้าออกที่ทำรายได้หลักให้แก่ประเทศไทยจะไม่สามารถกระทำได้³¹

นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงความหมายของกำลังอำนาจทางทะเลไว้ว่า มีความหมายกว้างขวางมากกว่ากำลังอำนาจของกองทัพเรือหรือนาวิกานุภาพ (Naval Power) เพราะกำลังอำนาจทางทะเลมิได้หมายความเฉพาะแต่กำลังของเรือรบ หรืออาวุธที่ใช้กับเรือรบเท่านั้น แต่มีความหมายรวมถึงเรือลำเลียง เรือสินค้า ฐานทัพ ตลอดจนกำลังพลที่ได้รับการฝึกแล้วที่จะมาสมทบกับกำลังทางเรือในขณะที่ต้องเผชิญกับภัยคุกคามด้วย ประเทศใดมีกำลังอำนาจทางทะเลเข้มแข็ง ย่อมหมายถึงความสามารถในการใช้ทะเลโดยเสรีได้เป็นอย่างดี ชิดความสามารถของประเทศซึ่งถือว่ามีกำลังอำนาจทางทะเลหรือมีการใช้ทะเลได้โดยเสรีมากน้อยเพียงใด ย่อมแล้วแต่ปัจจัยต่างๆ ซึ่งเป็นเหตุประกอบให้มีกำลังอำนาจทางทะเลเกิดขึ้น เช่น ลักษณะหรือคุณสมบัติของรัฐบาล ความสมบูรณ์ในทางเศรษฐกิจของประเทศ ลักษณะของฝั่งทะเลและทะเลอาณาเขตและอื่นๆ อีกด้วย³²

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วิวัฒน์ เอี่ยมไพรวัน ได้กล่าวถึงเครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินนโยบายต่างประเทศไว้ 4 ประการคือ เครื่องมือทางการทูต เครื่องมือทางจิตวิทยา เครื่องมือทางเศรษฐกิจ และเครื่องมือทางการทหาร โดยเครื่องมือทางการทูตเป็นเครื่องมือสำหรับรัฐต่างๆที่จะใช้ให้เกิดประโยชน์ได้โดยเสมอกัน แต่ประโยชน์ตอบแทนที่ได้รับจากการใช้เครื่องมือทางการทูตย่อมแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับศิลปะของนักการทูตในการเจรจา การใช้เครื่องมือทางการทูตจะช่วยลดความขัดแย้งด้วยการเจรจาทะทีละทีประนีประนอมระหว่างกัน โดยมีวิธีการต่างๆ เช่น การชี้ชวน โน้มน้าวและจูงใจ การข่มขู่ และคารบิบบังคับ เป็นต้น ส่วนเครื่องมือทางจิตวิทยาเป็นเครื่องมือที่รัฐต่างๆมีขีดความสามารถในการใช้เครื่องมือนี้ได้ไม่เท่าเทียมกัน โดยขึ้นอยู่กับระดับการพัฒนาของรัฐ การใช้เครื่องมือทางจิตวิทยาจะปรากฏออกมาในรูปของการโฆษณาชวนเชื่อ การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม รวมทั้งการให้ทุนศึกษาคูงานและฝึกอบรม สำหรับเครื่องมือทางเศรษฐกิจก็เป็นเครื่องมือที่รัฐต่างๆมีขีดความสามารถในการใช้เครื่องมือนี้ได้ไม่เท่าเทียมกัน โดยขึ้นอยู่กับระดับการพัฒนาของรัฐอีกเช่นกัน การใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจจะก่อให้เกิดผลประโยชน์ตามมาทั้งทาง

³¹ ศิริ กระจ่างเนตร์, ยุทธศาสตร์ทางเรือ หลักการและอิทธิพลต่อสมุทธานุภาพ ยุคกบฏจักร และยุคปรมาณู, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมสารบรรณทหารเรือ, 2512), หน้า 393-399.

³² เรื่องเดียวกัน, หน้า 133.

การเมือง การทหาร และจิตวิทยา โดยทางการเมืองรัฐอาจได้ผลประโยชน์ในแง่ของการขยายอิทธิพล ทางทหารรัฐอาจได้รับผลประโยชน์ในแง่ของการตั้งฐานทัพ และทางจิตวิทยารัฐอาจได้รับผลประโยชน์ในแง่ของความรู้สึกที่เป็นมิตรต่อกัน ซึ่งการใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจมีวิธีการต่างๆ เช่น การให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจ การร่วมมือทางเศรษฐกิจ และการคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจ เป็นต้น ประการสุดท้ายเครื่องมือทางการทหารเป็นเครื่องมือที่รัฐต่างๆ ใช้เพื่อคัดค้านข้อขัดแย้งระหว่างกันเมื่อใช้เครื่องมืออื่นไม่ได้ผล และเป็นเครื่องมือที่รัฐใช้ในการแทรกแซงกิจการภายในของรัฐอื่นเพื่อการขยายอิทธิพลของตน ซึ่งการใช้เครื่องมือทางการทหารมักปรากฏในรูปแบบต่างๆ เช่น การทำสงคราม การแทรกแซงทางทหาร การป้องกัน การข่มขู่หรือบีบบังคับ และการให้ความช่วยเหลือทางทหาร เป็นต้น อย่างไรก็ตามในการใช้เครื่องมือดังกล่าวข้างต้นนี้ รัฐจะต้องตระหนักถึงผลที่ตามมาว่าจะคุ้มค่าหรือไม่อีกด้วย³³

มาร์ค เว็บบอร์ และ ไมเคิล สมิธ (Mark Webber and Michael Smith) ได้กล่าวถึงการใช้เครื่องมือในการดำเนินนโยบายต่างประเทศว่าเป็นการแปลความหมายของนโยบายต่างประเทศซึ่งอยู่ในรูปของการแสวงหาอำนาจไปสู่การปฏิบัติ โดยที่ปลายด้านหนึ่งของแถบเส้นกำลังอำนาจ (Power Spectrum) ต้องใช้เครื่องมือที่สามารถทำการสื่อสารและจูงใจได้ นั่นคือการมีปฏิสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างระบบการบริหารของรัฐ การดำเนินนโยบายต่างประเทศด้วยเครื่องมือนี้จะกระทำผ่านการ รับ ส่ง และแปลความหมายของข้อความที่ต้องการสื่อสารและจูงใจ ซึ่งอาจอยู่ในรูปของตัวหนังสือหรือคำพูด โดยมีจุดมุ่งหมายที่ต้องการแสดงให้เห็นถึงความตั้งใจและความรู้สึกที่แท้จริงของรัฐต่อประเด็นที่สำคัญบางประการ ดังนั้นการดำเนินนโยบายต่างประเทศด้วยเครื่องมือทางการทูตเช่นนี้จึงอยู่ในรูปแบบของการเจรจาต่อรองอย่างต่อเนื่อง ซึ่งทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจนกระทั่งมีความเห็นพ้องในข้อตกลงร่วมกัน ส่วนที่ปลายอีกด้านหนึ่งของแถบเส้นกำลังอำนาจ ต้องใช้เครื่องมือที่สามารถใช้กำลังอำนาจเข้าแทรกแซงได้นั่นคือกำลังอำนาจทางทหารซึ่งมักใช้ควบคู่ไปกับการทูต การใช้เครื่องมือทางการทหารไม่ได้มีจุดมุ่งหมายให้เกิดความเห็นพ้องในข้อตกลงร่วมกัน แต่มีจุดมุ่งหมายบังคับให้เกิดความยินยอมในข้อตกลงผ่านการคุกคามที่จะใช้กำลังทหารทำลายชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนในรัฐ การดำเนินนโยบายต่างประเทศด้วยเครื่องมือนี้แม้จะเสี่ยงต่อความสูญเสียที่อาจจะเกิดขึ้น แต่ก็ยังเป็นเครื่องมือที่แสดงให้เห็นถึงการใช้อำนาจของรัฐที่มีอยู่เพื่อผลประโยชน์ของรัฐอย่างแท้จริง เพราะการใช้อำนาจทหารในขอบเขตที่จำกัดจะเป็นการลงทุนที่คุ้มค่าต่อการสูญเสียบางส่วน หากได้มาซึ่งเสถียรภาพแห่งความมั่นคงและความมั่งคั่งของรัฐในระยะยาว ดังนั้นรัฐจึงต้องพิจารณาและประเมินถึงผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นจากการใช้เครื่องมือทางการทูตและเครื่องมือทางการทหารให้รอบคอบ เพื่อลดความ

³³ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, สาขาวิชารัฐศาสตร์, เอกสารการสอนชุดวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ หน่วยที่ 8-15, หน้า 429-430.

เสี่ยงและความไม่แน่นอนจากการใช้เครื่องมือทั้งสองให้มากที่สุด เนื่องจากในบางครั้งการใช้เครื่องมือทางการทูตอาจไม่มีน้ำหนักเพียงพอที่จะจูงใจรัฐฝ่ายตรงข้าม และอาจถูกรัฐฝ่ายตรงข้ามตอบโต้ด้วยการใช้เครื่องมือทางการทหาร แต่ในบางครั้งการใช้เครื่องมือทางการทหารต่อรัฐฝ่ายตรงข้ามที่พร้อมเจรจาทางการทูต อาจทำให้เกิดความสับสนเปลืองโดยไม่จำเป็น และอาจเสี่ยงต่อการช่วยให้รัฐฝ่ายตรงข้ามหันมาใช้เครื่องมือทางการทหาร หรือทำให้รัฐอื่นซึ่งเป็นพันธมิตรใช้กำลังทหารเข้าช่วยเหลือ ซึ่งจะสร้างความขัดแย้งขยายตัวไปสู่สงครามระหว่างกันได้ อีกทั้งยังอาจถูกประณามและโคตเคี้ยวจากสังคมโลกในฐานะเป็นผู้รุกรานอีกด้วย นอกจากนี้ในระหว่างปลายทั้งสองของแถบเส้นกำลังอำนาจ ยังมีเครื่องมือที่สามารถใช้บีบบังคับร่วมกับเครื่องมือทางการทูตได้ โดยไม่ก่อให้เกิดความรุนแรง นั่นคือเครื่องมือทางเศรษฐกิจซึ่งอาจใช้บีบบังคับด้วยการลงโทษหรือโคตเคี้ยวรัฐฝ่ายตรงข้ามก็ได้ การใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจบีบบังคับเช่นนี้ถือว่าเป็นการใช้เครื่องมือที่เหมาะสมที่สุดในการดำเนินการทูตเชิงบีบบังคับ (Coercive Diplomacy) ต่อรัฐฝ่ายตรงข้ามที่ไม่ยอมรับการจูงใจ ในขณะที่รัฐที่ดำเนินการทูตเชิงบีบบังคับก็ยังไม่พร้อมที่จะใช้เครื่องมือทางการทหารในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ เพราะเครื่องมือทางเศรษฐกิจมีความเสี่ยงจากการทำให้ความขัดแย้งขยายตัวไปสู่สงครามระหว่างกันอย่างรวดเร็วน้อยกว่าเครื่องมือทางการทหาร ด้วยเหตุดังกล่าวนี้การใช้เครื่องมือในการดำเนินนโยบายต่างประเทศจึงต้องคำนึงถึงความสมดุลที่เหมาะสม ระหว่างขีดความสามารถของเครื่องมือต่างๆที่รัฐมีอยู่ กับขีดความสามารถในการใช้เครื่องมือต่างๆที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพและไม่ก่อให้เกิดผลเสียตามมาภายหลัง

นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงการใช้อาวุธนิวเคลียร์ในการดำเนินนโยบายต่างประเทศว่าจะต้องคำนึงถึงผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นเป็นประการสำคัญ เพราะนโยบายต่างประเทศและการใช้อาวุธนิวเคลียร์ที่ดีที่สุดก็อาจก่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ไม่ตั้งใจได้ แม้ว่าการประเมินผลลัพธ์ที่อาจเกิดขึ้นโดยไม่ได้ตั้งใจเป็นสิ่งที่กระทำได้ยาก แต่ก็สามารถพิจารณาแนวโน้มของผลลัพธ์ได้จากปัจจัย 2 ประการคือ การควบคุมและการบรรลุมิตรภาพประสงค์เฉพาะในระยะยาว โดยในส่วนของ การควบคุมนั้นจะต้องคำนึงถึงความสามารถของรัฐในการควบคุมเครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินนโยบายต่างประเทศให้สามารถใช้งานร่วมกันได้เป็นอย่างดี และไม่ทำให้ความขัดแย้งขยายขอบเขตหรือเพิ่มระดับสูงขึ้น สำหรับในส่วนของ การบรรลุมิตรภาพประสงค์เฉพาะในระยะยาวนั้นจะต้องคำนึงถึงผลกระทบระยะยาวจากการใช้อาวุธนิวเคลียร์ในการดำเนินนโยบายต่างประเทศว่ายังคงทำให้รัฐบรรลุมิตรภาพประสงค์เฉพาะนั้นอยู่หรือไม่ ในบางครั้งอาจดูเหมือนว่าการใช้อาวุธนิวเคลียร์บางอย่างในการดำเนินนโยบายต่างประเทศอาจทำให้รัฐไม่บรรลุมิตรภาพประสงค์เฉพาะในระยะสั้น แต่ในระยะยาวแล้วรัฐจะบรรลุมิตรภาพประสงค์เฉพาะนั้นในที่สุด³⁴

³⁴ Mark Webber and Michael Smith, *Foreign policy in transformed world*, (New York: Prentice Hall, 2002), pp. 79-92.

เจฟฟรีย์ ทิลล์ (Geoffrey Till) ได้กล่าวถึงการทูตทางเรือ (Naval Diplomacy) ไว้ว่างานหลักของกองทัพเรือทุกรัฐในโลกคือการป้องกันไม่ให้เกิดสงครามแทนที่จะเป็นการทำสงคราม ซึ่งการป้องกันไม่ให้เกิดสงครามทำได้โดยการทูตทางเรือ เนื่องจากกองทัพเรือเป็นเครื่องมือที่รัฐสามารถใช้ดำเนินการทางการทูตได้อย่างกว้างขวางทั้งในยามปกติและยามขัดแย้ง โดยในยามปกตินั้นการทูตทางเรือจะแสดงให้เห็นถึงมิตรภาพและการให้ความช่วยเหลือแก่รัฐที่กองทัพเรือเดินทางไปเยี่ยมชมและทำการฝึกพร้อมกัน ซึ่งเรียกว่าเป็นการอวดธง (Showing the Flag) ของรัฐที่เป็นเจ้าของกองทัพเรือต่อรัฐอื่น ส่วนในยามขัดแย้งนั้นการทูตทางเรือจะเป็นการบีบบังคับและเกี่ยวข้องกับการใช้กำลังอย่างจำกัด ซึ่งเรียกว่าเป็นการทูตเรือปืน (Gunboat Diplomacy) ดังนั้นการทูตทางเรือจึงเป็นการใช้กำลังอำนาจทางทะเลในการสร้างอิทธิพลเหนือรัฐอื่น โดยกองทัพเรือเป็นหน่วยงานของรัฐที่สามารถดำเนินการทูตทางเรือได้ดีกว่าหน่วยงานอื่นเพราะ มีความยืดหยุ่น (Flexibility) มีความสามารถในการควบคุม (Controllability) และมีความคล่องตัวทางยุทธศาสตร์ (Strategic Mobility) สูงกว่า ซึ่งความยืดหยุ่นนั้นเกิดจากการที่กองทัพเรือมีเรือรบประจำการอยู่หลายประเภทและในเรือรบแต่ละประเภทก็มีอาวุธยุทธโปกรณ์ติดตั้งไว้สำหรับการปฏิบัติงานได้หลายอย่าง จึงทำให้สามารถใช้เรือรบเป็นทั้งสถานที่รับรองผู้มีเกียรติจากรัฐอื่น ได้อย่างสง่างาม และเป็นทั้งสัญลักษณ์ทางการเมืองที่สามารถส่งสัญญาณบางประการที่เต็มไปด้วยกำลังอำนาจจากอาวุธประจำเรือให้รัฐอื่นทราบ ความยืดหยุ่นเช่นนี้เป็นสิ่งที่เครื่องบินหรือรถถังไม่สามารถปฏิบัติได้ ส่วนความสามารถในการควบคุมนั้นเกิดจากการที่กองทัพเรือสามารถเดินทางเข้าสู่พื้นที่และถอนตัวออกจากพื้นที่ที่มีวิกฤติการณ์ได้อย่างง่ายดายโดยมีผลกระทบต่อพื้นที่ที่มีวิกฤติการณ์น้อยมาก เพราะพื้นที่ในทะเลย่อมมีผู้คนอยู่น้อยกว่าพื้นที่บนบก จึงทำให้การเผชิญหน้ากันบนทะเลมีความล่อแหลมต่อการขยายตัวของสถานการณ์ไปสู่การทำสงครามน้อยกว่าการเผชิญหน้าทางบกและทางอากาศ ด้วยเหตุนี้การใช้กองทัพเรือเป็นเครื่องมือในการดำเนินนโยบายต่างประเทศจึงก่อให้เกิดความยืดหยุ่นน้อยกว่า มีอันตรายน้อยกว่า และสามารถควบคุมได้ดีกว่าการใช้กองทัพบกและกองทัพอากาศ สำหรับความคล่องตัวทางยุทธศาสตร์นั้นเกิดจากการที่กองทัพเรือสามารถลำเลียงกำลังทหารและอาวุธยุทธโปกรณ์จำนวนมากในเวลาเดียวกันได้ และสามารถส่งกำลังบำรุงให้ตนเองได้ตลอดระยะเวลาการเดินทาง โดยการเดินทางของกองทัพเรือเข้าสู่พื้นที่ปฏิบัติการนั้นไม่จำเป็นต้องเดินทางผ่านเข้าไปในอาณาเขตของรัฐอื่นเหมือนกับการเดินทางทางบกและทางอากาศ จึงทำให้กองทัพเรือมีความคล่องตัวทางยุทธศาสตร์มากกว่ากองทัพบกและกองทัพอากาศ และสามารถเข้าถึงพื้นที่ปฏิบัติการที่อยู่ชายฝั่งทะเลได้ทั่วโลก ซึ่งการที่กองทัพเรือจะมีคุณค่าต่อการดำเนินการทูตทางเรือได้นั้นจะต้องมีคุณสมบัติที่สำคัญ 5 ประการคือ มีจำนวนเรือรบที่มากเพียงพอ เพื่อให้เกิดความยืดหยุ่นในการปฏิบัติการและเกิดความคล่องตัวทางยุทธศาสตร์ มีอาวุธยุทธโปกรณ์ติดตั้งในเรือรบแบบอเนกประสงค์ เพื่อให้มีความยืดหยุ่นในการใช้อาวุธยุทธโปกรณ์ตอบสนองต่อการปฏิบัติการที่แตกต่างกัน มีระบบป้องกันตนเองติดตั้งในเรือรบ เพื่อลดความเสี่ยง

จากการถูกโจมตี มีกำลังพลประจำเรือรบที่มีความชำนาญและมีความเป็นนักรบเพื่อให้อำนาจสามารถรับรองบุคคลระดับสูงของรัฐที่เดินทางไปเยี่ยมเยียนและเกิดความเต็มใจในการสร้างความร่วมมือที่เป็นประโยชน์ต่อรัฐ ตลอดจนมีเรือรบที่มีสภาพสง่างามและดูเป็นที่น่าเกรงขามอยู่เสมอเพื่อเป็นการปรากฏตัวของเรือรบสร้างอิทธิพลเหนือรัฐอื่นได้³⁵

หลักนิยมของกองทัพเรือออสเตรเลีย (Australian Maritime Doctrine) ได้กล่าวถึงการทูตทางเรือว่าเป็นการใช้กองทัพเรือเพื่อสนับสนุนนโยบายต่างประเทศของรัฐ ซึ่งบางครั้งอาจรวมถึงการใช้กองทัพเรือในการรักษากฎหมาย (Constabulary) และการให้ความช่วยเหลือ (Benign) แก่รัฐอื่นด้วย เนื่องจากขีดความสามารถในการรบของกองทัพเรือได้ก่อให้เกิดขีดความสามารถอื่นๆ ที่เหมาะสมต่อการใช้ประโยชน์ทางการทูต เพราะสามารถสร้างอิทธิพลต่อนโยบายและพฤติกรรมของรัฐอื่นได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งขีดความสามารถในการปฏิบัติงานได้หลายอย่างและขีดความสามารถในการอยู่ในพื้นที่ได้เป็นเวลานาน ทำให้กองทัพเรือเป็นเครื่องมือที่มีประโยชน์เป็นอย่างยิ่งในช่วงเวลาแห่งวิกฤตการณ์และความคับขัน ซึ่งรัฐสามารถตัดสินใจเลือกใช้ได้อย่างอิสระมากกว่าเครื่องมืออื่นใด โดยไม่ขัดต่อกฎหมายระหว่างประเทศ ซึ่งรัฐสามารถใช้กองทัพเรือดำเนินการทูตทางเรือได้ 2 ประการคือ การแสดงกำลัง (Presence) และการบีบบังคับ (Coercion) โดยการแสดงกำลังหมายถึงการใช้กองทัพเรือปฏิบัติการในพื้นที่ที่มีความสำคัญทางยุทธศาสตร์ ซึ่งรวมถึงการเดินเรือผ่านชายฝั่งทะเลของรัฐอื่น การเยี่ยมชมเมืองท่าของรัฐอื่น และการฝึกผสมกับรัฐอื่น ด้วยเหตุที่เรือรบเป็นสัญลักษณ์ของรัฐที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวกล่าวคือเรือรบถือเป็นอำนาจอธิปไตยของรัฐที่เป็นเจ้าของ ดังนั้นเรือรบที่มีแสนยานุภาพน่าเกรงขามจึงมีอิทธิพลต่อจิตใจของผู้ที่พบเห็น การแสดงกำลังจึงไม่ใช่การใช้กำลังคุกคามรัฐอื่น แต่เป็นการแสดงให้เห็นถึงขีดความสามารถในการให้ความช่วยเหลือรัฐอื่นหรือเป็นการเตือนรัฐฝ่ายตรงข้าม และยังขยายขอบเขตไปถึงการปฏิบัติการอพยพ การให้ความช่วยเหลือชุมชนชายฝั่ง การค้นหาและกู้ภัยในทะเล ตลอดจนการบรรเทาภัยพิบัติแก่ชุมชนริมฝั่งทะเลอีกด้วย³⁶ ส่วนการบีบบังคับนั้นหมายถึงการใช้กองทัพเรือแสดงให้เห็นความพร้อมที่จะใช้กำลังเข้าขัดขวางการบรรลุจุดมุ่งหมายของรัฐฝ่ายตรงข้าม หรือทำให้การบรรลุจุดมุ่งหมายของรัฐฝ่ายตรงข้ามเป็นสิ่งที่ไม่คุ้มค่าต่อความสูญเสียที่อาจจะเกิดขึ้น ดังนั้นการบีบบังคับจึงเป็นการป้องปรามที่มีประสิทธิภาพ ในบางสถานการณ์ซึ่งวิกฤตการณ์เกิดขึ้นบนแผ่นดินที่ห่างไกลจากชายฝั่งทะเล การบีบบังคับจำเป็นต้องอาศัยกำลังอำนาจทางทะเลครบทุกมิติได้แก่ กองกำลังยกพลขึ้นบก และกำลังอากาศยาน เพื่อแสดงให้เห็นความพร้อมที่จะใช้กำลังบนแผ่นดินที่ห่างไกลจากชายฝั่งทะเลได้ทันที การบีบบังคับสามารถกระทำได้โดยไม่ต้องละเมิด

³⁵ Geoffrey Till, *Modern Sea Power*, (London: Brassey's Defence Publishers, 1987), pp. 167-172.

³⁶ Royal Australian Navy, *Australian Maritime Doctrine*, (Canberra: Defence Publishing Service, 2000), pp. 64-65.

อธิปไตยของรัฐฝ่ายตรงข้าม เพราะสามารถใช้กองทัพเรือลอยลำกคั่นอยู่บริเวณช่องทางเข้าออกท่าเรือภายนอกอาณาเขตทางทะเลของรัฐฝ่ายตรงข้ามได้³⁷

นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงข้อจำกัดของกำลังอำนาจทางทะเลไว้ว่า มีข้อจำกัดบางประการที่ต้องคำนึงถึงคือ ไม่สามารถยึดครองพื้นที่ในทะเลไว้ได้ตลอดเวลา (Transience) ผลลัพธ์ที่ได้จากกำลังอำนาจทางทะเลมักเป็นผลทางอ้อม (Indirectness) รวมทั้งความเร็วในการเคลื่อนที่ต่ำกว่ากำลังทางอากาศและกำลังทางบก (Speed) โดยการไม่สามารถยึดครองพื้นที่ในทะเลไว้ได้ตลอดเวลาหมายถึงการไม่สามารถตั้งกำลังหยุดนิ่งไว้ในพื้นที่ได้ตลอดเวลาเหมือนการยึดครองพื้นที่ทางบก เพราะมีข้อจำกัดจากสภาพคลื่นลมและกระแสน้ำในทะเลเปิด ยกเว้นการปิดอ่าวซึ่งเป็นการปฏิบัติการใกล้ช่องทางเข้าออกจากท่าเรือเท่านั้นที่เป็นข้อยกเว้นในข้อจำกัดนี้ สำหรับผลลัพธ์ที่ได้จากกำลังอำนาจทางทะเลมักเป็นผลทางอ้อมนั้นหมายถึงความสำเร็จที่ได้รับจากการใช้กำลังอำนาจทางทะเล ซึ่งมักเป็นสิ่งที่ยากต่อการวัดผลโดยตรง เพราะบางครั้งต้องใช้เวลานานจึงจะเกิดผล และยังคงใช้ควบคู่กับมาตรการอื่นๆอย่างใกล้ชิดเพื่อให้เกิดผลสมบูรณ์อีกด้วย ส่วนความเร็วในการเคลื่อนที่ต่ำกว่ากำลังทางอากาศและกำลังทางบกนั้นเป็นข้อจำกัดที่พึงระวังว่า การใช้กำลังอำนาจทางทะเลเข้าแก้ไขวิกฤติการณ์ในต่างประเทศต้องใช้เวลาานนับวันในการเดินทางเข้าสู่พื้นที่ที่มีวิกฤติการณ์ ดังนั้นจึงต้องมีการเตรียมกำลังอำนาจทางทะเลไว้ให้พร้อมใช้ได้ตลอดเวลา ด้วยการส่งเข้าไปปฏิบัติการในพื้นที่ที่เป็นผลประโยชน์ของรัฐไว้ล่วงหน้า โดยอาศัยประโยชน์จากขีดความสามารถที่สำคัญของกำลังอำนาจทางทะเลคือ ขีดความสามารถในการเคลื่อนย้ายกำลังรบ ขีดความสามารถในการบรรทุก และขีดความสามารถในการอยู่ในพื้นที่ได้เป็นเวลานาน³⁸

หลักนิมขของกองทัพเรืออังกฤษ (British Maritime Doctrine) ได้กล่าวถึงการใช้กองทัพเรือในการดำเนินการทูตทางเรือไว้ว่า การทูตทางเรือคือการใช้กองทัพเรือเป็นเครื่องมือในการดำเนินนโยบายต่างประเทศเพื่อสร้างอิทธิพลต่อภาวะผู้นำของรัฐอื่นทั้งในยามสงบและในยามที่ความเป็นปฏิปักษ์เต็มตัวกำลังจะเกิดขึ้น โดยการทูตทางเรือสามารถใช้สนับสนุนหรือสร้างความมั่นใจให้แก่รัฐที่เป็นพันธมิตร และสามารถใช้ป้องปรามหรือบีบบังคับรัฐที่สร้างปัญหาได้เป็นอย่างดี เนื่องจากกองทัพเรือมีคุณสมบัติเฉพาะตัวที่สำคัญคือ สามารถอยู่ในพื้นที่ได้เป็นเวลานานนับตั้งแต่เริ่มต้นวิกฤติการณ์โดยยังไม่ต้องมีการเตรียมการดำเนินการทูตทางเรือมากนัก เมื่อวิกฤติการณ์ทวีความรุนแรงขึ้นก็สามารถปรับเปลี่ยนบทบาทดำเนินการทูตทางเรือให้ตอบสนองต่อวิกฤติการณ์ได้อย่างเหมาะสม การเข้าถึงพื้นที่ที่มีวิกฤติการณ์ก็กระทำโดยใช้หลักเสรีภาพในการเดินเรือผ่านอาณาเขตของรัฐชายฝั่งทะเลที่สร้างปัญหา ซึ่งกฎหมายระหว่างประเทศไม่ถือว่าเป็นการละเมิดอธิปไตยของรัฐชายฝั่งทะเลนั้น และในขณะเดียวกันก็สามารถสร้างความกดดันต่อรัฐนั้นจากการปรากฏตัวของ

³⁷ Ibid., p. 65.

³⁸ Ibid., p. 52.

กองทัพเรือที่มีแสนยานุภาพนำเกรงขาม หากมีความจำเป็นกองทัพเรือก็สามารถถอนตัวออกจากพื้นที่ที่มีวิกฤติการณ์ได้อย่างรวดเร็วและง่ายดายโดยไม่ต้องคำนึงว่าจะเป็นการเสียดุลยภาพของภูมิภาคของกองทัพเรือ เพราะไม่ได้เป็นการถอนตัวออกจากพื้นที่ที่ยึดครองแต่อย่างใด ซึ่งหมายความว่ากองทัพเรือสามารถปรากฏตัวในอาณาเขตของรัฐอื่นได้โดยไม่ต้องยึดครองพื้นที่ของรัฐอื่น และสามารถบีบบังคับรัฐอื่นได้โดยไม่ต้องเข้าร่วมในความขัดแย้ง ซึ่งรัฐสามารถใช้กองทัพเรือดำเนินการทูตทางเรือได้ 4 ประการคือ การแสดงกำลัง (Presence) การใช้เป็นสัญลักษณ์ (Symbolic Use) การบีบบังคับ (Coercion) และการดำเนินการทูตเชิงป้องกัน (Preventive and Preemptive Naval Diplomacy) โดยการแสดงกำลังหมายความถึงการเยี่ยมชมเมืองท่าของรัฐอื่น การฝึกผสมกับรัฐอื่น และการเดินเรือผ่านอาณาเขตทางทะเลของรัฐอื่น เพื่อให้รัฐอื่นเห็นแสนยานุภาพของกองทัพเรือและกำลังอำนาจของรัฐที่เป็นเจ้าของกองทัพเรือ การแสดงกำลังนี้เป็นการดำเนินการทูตทางเรือที่ไม่ได้คุกคามรัฐอื่น เพราะเรือรบและกำลังพลประจำเรือจะทำหน้าที่เป็นตัวแทนของรัฐเจ้าของกองทัพเรือในการนำมิตรภาพและความปรารถนาดีไปสู่รัฐอื่นที่กองทัพเรือปรากฏตัว ส่วนการใช้เป็นสัญลักษณ์นั้นหมายถึงการใช้กองทัพเรือส่งสัญญาณบางประการให้รัฐอื่นเห็นถึงเจตจำนงของรัฐที่เป็นเจ้าของกองทัพเรือ โดยไม่แสดงท่าทีเป็นภัยคุกคามใดๆต่อรัฐที่เป็นฝ่ายตรงข้าม ได้แก่ การใช้เป็นพาหนะของประมุขหรือตัวแทนของรัฐในการเดินทางไปเจริญสัมพันธไมตรีกับรัฐอื่น การให้ความช่วยเหลือทางทหารแก่รัฐอื่น สำหรับการบีบบังคับนั้นหมายถึงการใช้กองทัพเรือส่งสัญญาณบางประการที่มีความหนักแน่นให้รัฐอื่นเห็นถึงเจตจำนงของรัฐที่เป็นเจ้าของกองทัพเรือ โดยแสดงท่าทีให้เห็นถึงขีดความสามารถในการคุกคามรัฐที่เป็นฝ่ายตรงข้าม ซึ่งจะกดดันรัฐที่เป็นฝ่ายตรงข้ามให้ยอมปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ต้องการให้มีการเจรจาทางการทูตได้ และสำหรับการดำเนินการทูตเชิงป้องกันนั้นหมายถึงการใช้กองทัพเรือเข้าปฏิบัติการในพื้นที่ที่เป็นผลประโยชน์ของรัฐและมีแนวโน้มว่าจะเกิดความขัดแย้งขึ้นในอนาคต โดยเข้าควบคุมสถานการณ์และสร้างบรรยากาศแห่งความเป็นมิตรไว้ก่อนเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความขัดแย้งต่อไป ซึ่งจะต้องยึดถือในกฎการปฏิบัติการ (Rule of Engagement) โดยเคร่งครัดไม่ให้อาวุธนำไปสู่การขยายตัวของความขัดแย้ง การปฏิบัติการเช่นนี้อาจเรียกได้ว่าเป็นการปฏิบัติการเพื่อสนับสนุนสันติภาพ (Peace Support Operations) ได้แก่ การป้องกันความขัดแย้ง การรักษาสันติภาพ การบีบบังคับให้เกิดสันติภาพ และการสร้างสันติภาพ³⁹

อีริก โกรฟ (Eric Grove) ได้อ้างแนวความคิดของ เคน บูธ (Ken Booth) เกี่ยวกับจุดมุ่งหมายในการดำเนินบทบาททางการทูตของกองทัพเรือไว้ว่า เป็นการดำเนินบทบาทเพื่อจุดมุ่งหมาย 3 ประการคือ การเจรจาดูรองจากความเข้มแข็ง (Negotiation from Strength) การสร้างบารมี

³⁹ Command of the Defence Council, *The Fundamentals of British Maritime Doctrine*, (London: The Stationery Office, 1995), pp. 87-93.

(Prestige) และการใช้กลอุบายเพื่อความสำเริง (Manipulation) โดยกล่าวถึงการเจรจาต่อรองจาก ความเข้มแข็งและการสร้างบารมีว่ามีความหมายชัดเจนอยู่ในตัวเองแล้ว และอธิบายถึงการใช้กลอุบายเพื่อความสำเริงว่าเป็นการทำให้รัฐเป่าหมายค้ำนึ่งถึงผลดีและผลเสียทางการเมืองมากขึ้น เพราะกองทัพเรือสามารถถูกนำไปใช้สนับสนุนรัฐที่เป็นมิตรหรือคุกคามรัฐที่เป็นศัตรูได้ทั่วโลก ซึ่งบรูธถือว่าการใช้กองทัพเรือเช่นนี้เป็นการปฏิบัติการภายใต้บทบาททางทหารทั้งสิ้น จึงเห็นได้ว่า แนวความคิดของบรูธค้ำนึ่งถึงการใช้เครื่องมือเป็นหลัก

นอกจากนี้ยังได้อ้างแนวความคิดของ เซอร์ เจมส์ เคเบิล (Sir James Cable) เกี่ยวกับการทูตเรือปืน (Gunboat Diplomacy) ว่า เป็นการใช้ประโยชน์จากการคุกคามด้วยกำลังของกองทัพเรือที่จำกัดกว่าการทำสงคราม ซึ่งสามารถกระทำได้โดยไม่ต้องมีการใช้กำลังเลยในรูปแบบของการอวดธง (Showing the Flag) หรือสามารถกระทำได้โดยมีการใช้กำลังมากขึ้นแต่อยู่ในขอบเขตจำกัดในรูปแบบของการบีบบังคับ (Coercion) อันเป็นลักษณะของการทูตเชิงบีบบังคับ (Coercive Diplomacy) ที่ต้องการให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์จากรัฐอื่น การทูตเชิงบีบบังคับหากใช้กำลังเกินขอบเขตอาจนำไปสู่การทำสงครามระหว่างกันได้ในที่สุด อย่างไรก็ตามการทูตเชิงบีบบังคับถือว่าการดำเนินนโยบายต่างประเทศที่คุ้มค้ำ หากพิจารณาแล้วว่าผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นแม้จะขยายไปสู่การทำสงครามก็ตาม แต่ก็สามารถทำให้รัฐได้รับผลประโยชน์ที่คุ้มค้ำกับการบาดเจ็บสูญเสียชีวิตที่เกิดขึ้น ซึ่งเห็นได้ว่าแนวความคิดของเคเบิลค้ำนึ่งถึงการบรรลุจุดมุ่งหมายเป็นหลัก โดยเคเบิลได้แบ่งจุดมุ่งหมายของการทูตเรือปืนออกเป็น 4 ประการคือ เพื่อสร้างความชัดเจน (Definitive) เพื่อโน้มน้ำว (Purposeful) เพื่อบรรเทาวิกฤติการณ์ (Catalytic) และเพื่อแสดงจุดมุ่งหมาย (Expressive) ซึ่งการทูตเรือปืนเพื่อสร้างความชัดเจนนั้น เป็นการใช้กองทัพเรือสร้างผลสำเร็จทางการทูตให้เป็นที่ประจักษ์โดยทั่วไป ส่วนการทูตเรือปืนเพื่อโน้มน้ำวนั้น เป็นการใช้กองทัพเรือทำให้รัฐอื่นเปลี่ยนแปลงการตัดสินใจที่จะกระทำหรืองดกระทำในสิ่งที่ได้พิจารณาไตร่ตรองไว้ก่อนหน้าแล้ว สำหรับการทูตเรือปืนเพื่อบรรเทาวิกฤติการณ์นั้น เป็นการใช้กองทัพเรือเข้าคลี่คลายวิกฤติการณ์ที่กำลังมีแนวโน้มรุนแรงขึ้นหรือป้องกันไม่ให้วิกฤติการณ์ทวีความรุนแรงขึ้นโดยใช้กำลังอยู่ในขอบเขตจำกัด และสำหรับการทูตเรือปืนเพื่อแสดงจุดมุ่งหมายนั้น เป็นการใช้กองทัพเรือแสดงให้เห็นถึงทัศนคติหรือความรู้สึกของรัฐที่เป็นเจ้าของกองทัพเรือที่มีต่อรัฐอื่น⁴⁰

พลเรือตรี ชุมชุม อาจวงษ์ ได้อ้างคำบรรยายของ พลเรือเอก อมร ศิริกาชะ อดีตผู้บัญชาการทหารเรือ เกี่ยวกับความหมายของกำลังอำนาจทางทะเลไว้ว่า หมายถึงส่วนหนึ่งของกำลังอำนาจของชาติทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านการเมือง การทหาร เศรษฐกิจ สังคมจิตวิทยา ตลอดจน

⁴⁰ Eric Grove, The future of sea power, (Maryland: The Naval Institute Press, 1990), pp. 187-198.

วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการใช้ทะเล และในกำลังอำนาจทางทะเลนี้ก็มีกำลังอำนาจของกองทัพเรือหรือนาวิกานภาพ (Naval Power) เป็นองค์ประกอบอยู่ด้วย⁴¹

นาวาโท ธีระยุทธ นอบน้อย ได้กล่าวถึงความหมายของกำลังอำนาจทางทะเลไว้ว่า หมายถึงความสามารถทางทะเลของรัฐที่อำนาจให้รัฐได้ใช้ทะเลเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ นโยบาย และผลประโยชน์แห่งชาติ โดยไม่มีรัฐใดสามารถขัดขวาง และสามารถป้องกันมิให้รัฐอื่นใช้ประโยชน์จากทะเลนั้นอีกด้วย⁴²

แซม เจ ทังเกรดี (Sam J. Tangredi) ได้กล่าวถึงความหมายของกำลังอำนาจทางทะเลไว้ว่า หมายถึงความสามารถของรัฐในการใช้ทะเล 3 ประการคือ การควบคุมการค้าและเส้นทางคมนาคมระหว่างประเทศ การปฏิบัติการของกองทัพเรือในการทำสงคราม และการใช้กองทัพเรือเป็นเครื่องมือทางการทูตเพื่อป้องปรามและสร้างอิทธิพลทางการเมืองในยามสงบ โดยกองทัพเรือเป็นปัจจัยปฏิบัติการ (Element) ของกำลังอำนาจทางทะเลที่ต้องประกอบด้วยความสามารถที่สำคัญ 2 ประการคือ ความสามารถในการส่งผลกระทบต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นบนบกซึ่งเป็นการขยายกำลังอำนาจจากทะเลขึ้นสู่ฝั่ง (Projection of Power ashore) รวมทั้งความสามารถในการควบคุมการใช้ประโยชน์จากทะเลทั้งบนผิวน้ำทะเลและใต้ทะเล⁴³

นาวาเอก อัลเฟรด เทเยอร์ มาฮาน (Captain Alfred Thayer Mahan) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่ก่อให้เกิดกำลังอำนาจทางทะเลไว้ว่า ประกอบด้วยปัจจัยที่สำคัญ 6 ประการคือ ลักษณะที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ (Geographical Position) ลักษณะธรรมชาติที่เกี่ยวเนื่อง (Physical Conformation) ขอบเขตของดินแดน (Extent of Territory) จำนวนประชากร (Number of Population) คุณลักษณะประจำชาติ (National Character) และคุณลักษณะของรัฐบาล (Character of the Government) โดยได้อธิบายถึงความสำคัญของแต่ละปัจจัยไว้ดังต่อไปนี้คือ

ลักษณะที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ รัฐซึ่งมีที่ตั้งทางภูมิศาสตร์อยู่ชายฝั่งทะเลในลักษณะเป็นศูนย์กลางที่สามารถรวมกำลังของกองทัพเรือได้อย่างสะดวก และสามารถปิดล้อมเส้นทางเข้าออกทะเลของรัฐอื่นได้ ย่อมมีความเข้มแข็งกว่ารัฐที่มีทะเลระหนาบสองด้าน โดยไม่สามารถรวมกำลังของกองทัพเรือทั้งสองด้านได้อย่างสะดวก นอกจากนี้รัฐซึ่งมีที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ซึ่งง่ายต่อการเดินเรือออกสู่ทะเลหลวงและอยู่ใกล้เส้นทางเดินเรือ ย่อมมีความเข้มแข็งจากข้อได้เปรียบในการควบคุมการเดินเรือของรัฐอื่นหรือการทำลายเรือพาณิชย์ของรัฐที่เป็นศัตรูอีกด้วย

⁴¹ ชุมนุม อางวงษ์, "การกำหนดยุทธศาสตร์ทะเล," นาวิกวิปิตยสาร 65 (กุมภาพันธ์-พฤษภาคม 2548): 49.

⁴² กรมยุทธศึกษาทหาร, วิชาการพัฒนาความมั่นคงแห่งชาติ, (กรุงเทพมหานคร: กองบัญชาการทหารสูงสุด, 2543), หน้า 107.

⁴³ John Baylis and others, Strategy in the contemporary world an introduction to strategic studies, (New York: Oxford University Press, 2002), pp. 114-115.

ลักษณะธรรมชาติที่เกื้อกูล เป็นปัจจัยที่สองซึ่งมีผลต่อการพัฒนาารัฐให้เป็นมหาอำนาจทางทะเล รัฐซึ่งมีชายฝั่งทะเลที่ยาวแต่ไม่มีอ่าวจอดเรือที่เหมาะสม ย่อมไม่อาจพัฒนาเป็นรัฐมหาอำนาจทางทะเลได้ เพราะจะไม่มีเรือสินค้าเดินทางเข้าไปรับส่งสินค้า ดังนั้นอ่าวจอดเรือที่อยู่ลึกเข้าไปในแผ่นดินซึ่งสามารถกำบังคลื่นลมได้ดีและมีจำนวนมาก จึงเป็นแหล่งกำเนิดของความเข้มแข็งและความมั่งคั่งของรัฐ อย่างไรก็ตามความสะดวกในการเดินเรือเข้าหรือออกอ่าวจอดเรืออาจเป็นจุดอ่อนแอของรัฐในยามสงครามได้ หากไม่มีการป้องกันที่เหมาะสม ความสามารถในการควบคุมทะเลที่สมบูรณ์จะช่วยป้องกันและรักษาเส้นทางคมนาคมเข้าหรือออกอ่าวจอดเรือ เพื่อสร้างความมั่นคงและความมั่งคั่งให้แก่รัฐได้อย่างต่อเนื่อง

ขอบเขตของดินแดน เป็นปัจจัยสุดท้ายที่เกี่ยวข้องกับภูมิประเทศอันมีผลต่อการพัฒนาารัฐให้เป็นมหาอำนาจทางทะเล ปัจจัยนี้หมายถึงการมีความยาวของชายฝั่งทะเลและอ่าวจอดเรือที่เหมาะสม ซึ่งความยาวของชายฝั่งทะเลจะเป็นแหล่งกำเนิดของความเข้มแข็งหรือความอ่อนแอของรัฐนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับจำนวนประชากรที่สามารถป้องกันแนวชายฝั่งทะเลได้ และย่อมขึ้นอยู่กับการมีอ่าวและปากแม่น้ำที่ยากหรือง่ายต่อการรุกรานด้วย

จำนวนประชากร ปัจจัยนี้ไม่ได้หมายถึงจำนวนประชากรของรัฐในภาพรวมทั้งหมด แต่หมายถึงจำนวนประชากรของรัฐที่ประกอบอาชีพเกี่ยวข้องกับการใช้ทะเล ได้แก่ การทำงานในเรือเดินทะเล การสร้างและซ่อมวัสดุที่เกี่ยวข้องกับทะเลและกองทัพเรือ ซึ่งต้องมีเพียงพอและได้สัดส่วนกับขอบเขตของดินแดน โดยเฉพาะอย่างยิ่งจำนวนประชากรต้องมีเพียงพอต่อการเป็นกำลังสำรองให้แก่กองทัพเรือในยามสงครามอย่างรวดเร็ว ทั้งการเป็นกำลังคนประจำเรือตลอดจนการเป็นช่างต่อเรือและซ่อมเรือ

คุณลักษณะประจำชาติ เนื่องจากกำลังอำนาจทางทะเลมีพื้นฐานมาจากการขยายตัวของการค้า ดังนั้นนิสัยรักการค้าจึงเป็นคุณลักษณะที่สำคัญของรัฐในการพัฒนาไปสู่ความเป็นมหาอำนาจทางทะเล ความต้องการของประชาชนในการแสวงหาความมั่งคั่งจากการค้า จะผลักดันให้รัฐบาลสนับสนุนการค้ามากขึ้น นอกจากนิสัยรักการค้าแล้วประชาชนในรัฐยังต้องมีนิสัยรักการเสี่ยงโชคและผจญภัยในทะเลเพื่อแสวงหาโอกาสใหม่ๆทางการค้าและการลงทุนจากดินแดนโพ้นทะเล ซึ่งหมายถึงการมีคุณลักษณะที่เป็นทั้ง นักธุรกิจ พ่อค้า ผู้ผลิต และนักเจรจาต่อรอง อยู่ในตัวเอง การขยายตัวของการค้าจะทำให้กองเรือพาณิชย์และธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับกองเรือพาณิชย์ขยายตัวตามไปด้วย เมื่อกองเรือพาณิชย์ขยายตัวก็จะส่งผลให้รัฐพัฒนากองทัพเรือให้เข้มแข็งมากขึ้น เพื่อคุ้มครองกองเรือพาณิชย์และปกป้องการค้าของตน

คุณลักษณะของรัฐบาล เป็นปัจจัยสุดท้ายซึ่งกระตุ้นให้รัฐพัฒนากำลังอำนาจทางทะเล เนื่องจากรัฐบาลที่มีวิสัยทัศน์ทางทะเลจะสนับสนุนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตลอดจนประชาชนในรัฐให้ร่วมมือกันประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการใช้ทะเลเพื่อสร้างความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจและความมั่นคงให้แก่รัฐได้อย่างต่อเนื่อง นั่นคือรัฐบาลจะต้องส่งเสริมการขยายตัวทางการค้า อุตสาหกรรม

เครื่องจักรกล และระบบอาณานิคมเป็นพื้นฐานก่อน จากนั้นรัฐบาลจะต้องมีนโยบายพัฒนากำลังอำนาจทางทะเลอย่างต่อเนื่องทั้งในส่วนของ กองทัพเรือ กองเรือพาณิชย์ ตลอดจนฐานทัพ ท่าเรือ และสิ่งอำนวยความสะดวก ซึ่งขยายขอบเขตไปสู่อาณานิคมโพ้นทะเลโดยให้มีสัดส่วนที่เหมาะสม การมีกองเรือพาณิชย์ขนาดใหญ่โดยมีกำลังกองทัพเรือที่ไม่เพียงพอต่อการคุ้มกันย่อมทำให้ผลประโยชน์ของรัฐตกอยู่ในความเสี่ยง ในขณะที่การมีกองทัพเรือขนาดใหญ่เกินไปโดยไม่ได้สัดส่วนกับกองเรือพาณิชย์ก็จะทำให้สิ้นเปลืองงบประมาณโดยไม่คุ้มค่า ดังนั้นการที่รัฐบาลสนับสนุนให้มีฐานทัพ ท่าเรือ และสิ่งอำนวยความสะดวกในดินแดนโพ้นทะเลและมีสัดส่วนอย่างเหมาะสม จึงเป็นหลักประกันความมั่นคงของการค้าขายทางทะเล เพราะนอกจากจะทำให้กองเรือพาณิชย์สามารถเดินทางไปได้ทั่วโลกแล้ว ยังทำให้กองทัพเรือสามารถปกป้องคุ้มครองกองเรือพาณิชย์ได้ทั่วโลกอย่างมีประสิทธิภาพอีกด้วย⁴⁴

จากคำอธิบายความสำคัญของแต่ละปัจจัยดังกล่าวข้างต้นนั้นพบว่า นาวาเอก มาฮาน ได้กล่าวถึง ความสำคัญของกองทัพเรือ กองเรือพาณิชย์ และอาณานิคมโพ้นทะเลซึ่งใช้เป็นสถานีกการค้าทางเรือและฐานทัพเรือไว้ด้วย สิ่งเหล่านี้มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างไม่สามารถแยกออกจากกันได้ เพราะทำให้รัฐมีขีดความสามารถในการแสวงหาวัตถุดิบเพื่อการผลิตสินค้าเพิ่มมากขึ้น และยังทำให้รัฐมีขีดความสามารถในการแสวงหาตลาดเพื่อจำหน่ายสินค้าได้มากขึ้นด้วย ดังนั้นจึงทำให้สรุปได้ว่า กองทัพเรือ กองเรือพาณิชย์ ตลอดจนท่าเรือ ฐานทัพเรือ และสิ่งอำนวยความสะดวก ก็เป็นปัจจัยสำคัญอีก 3 ประการที่ก่อให้เกิดกำลังอำนาจทางทะเลด้วย ซึ่ง เจฟฟรีย์ ทิลล์ ได้อธิบายปัจจัย 6 ประการแรกว่าเป็นปัจจัยพื้นฐาน (Sources) และอธิบายปัจจัย 3 ประการต่อมาว่าเป็นปัจจัยปฏิบัติการ (Elements) โดยได้อธิบายถึงปัจจัยปฏิบัติการไว้เพิ่มเติมดังต่อไปนี้คือ

กองทัพเรือ หมายถึงเรือรบ เครื่องบินนาวิ และนาวิกโยธิน ซึ่งการที่กองทัพเรือจะเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดกำลังอำนาจทางทะเลได้นั้น จะต้องประกอบด้วยเรือรบที่มีขนาดใหญ่ (Capital Ship) ได้แก่ เรือพิฆาต เรือประจัญบาน และเรือบรรทุกเครื่องบิน อีกทั้งยังต้องประกอบด้วยเรือดำน้ำ ตลอดจนเรือส่งกำลังบำรุงที่สามารถสนับสนุนการปฏิบัติการของเรือดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังต้องประกอบด้วยกำลังพลที่มีความรู้ความชำนาญในการปฏิบัติงานบนเรือรบอีกด้วย

กองเรือพาณิชย์ เป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดความมั่งคั่งแก่รัฐในยามสงบและก่อให้เกิดความมั่นคงแก่รัฐในยามสงคราม กล่าวคือในยามสงบกองเรือพาณิชย์เป็นรากฐานอันสำคัญต่อเศรษฐกิจในการลำเลียงขนส่งสินค้า ส่วนในยามสงครามกองเรือพาณิชย์สามารถสนับสนุนการลำเลียงขนส่งสิ่งจำเป็นในการทำสงคราม ได้แก่ กำลังทหาร อาวุธยุทโธปกรณ์ น้ำมัน และวัตถุดิบเพื่อป้อน

⁴⁴ Alfred Thayer Mahan, The influence of seapower upon history 1660-1783, (New York: Hill and Wang, 1957), pp. 22-77.

โรงงานผลิตยุทธปัจจัย ซึ่งกองเรือพาณิชย์ในปัจจุบันยังหมายรวมถึงเรือประมงและธุรกิจที่เกี่ยวข้องอีกด้วย

ท่าเรือ ฐานทัพเรือ และสิ่งอำนวยความสะดวก เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญยิ่งต่อเรือรบและเรือพาณิชย์ หากขาดฐานทัพ ท่าเรือ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆเช่น อยู่ต่อเรือ อยู่ซ่อมเรือ แล้วประสิทธิภาพของเรือรบและเรือพาณิชย์จะลดลงหรือหมดไป การมีฐานทัพหน้าหรือฐานทัพโพ้นทะเลจะช่วยให้เรือรบและเรือพาณิชย์สามารถเดินทางไปได้ทั่วโลก และสามารถคุ้มครองรักษาเส้นทางคมนาคมที่สำคัญๆของคนในโพ้นทะเลไว้ได้ ฐานทัพ ท่าเรือ มีประโยชน์และความสำคัญหลายระดับ ตั้งแต่เป็นเพียงที่จอดพักของเรือจนถึงเป็นฐานทัพ ท่าเรือ ขนาดใหญ่ที่มีโรงงานสนับสนุน ได้แก่ อยู่ต่อเรือ อยู่ซ่อมเรือ โดยทั่วไปแล้วฐานทัพ ท่าเรือ ต้องสามารถสนับสนุนการส่งกำลังบำรุง การซ่อมบำรุง การพักผ่อน การฝึก รวมทั้งความปลอดภัยให้แก่เรือต่างๆได้เป็นอย่างดี⁴⁵

1.3 วัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย

1. เพื่อศึกษาให้ทราบถึงสภาวะแวดล้อมด้านความมั่นคงระหว่างประเทศที่มีผลกระทบต่อการใช้กำลังอำนาจทางทะเลในการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยระหว่าง ค.ศ. 1977 ถึง ค.ศ. 1988
2. เพื่อศึกษาให้ทราบถึงภูมิรัฐศาสตร์ของประเทศไทยที่มีผลกระทบต่อการใช้กำลังอำนาจทางทะเลในการดำเนินนโยบายต่างประเทศเพื่อความมั่นคงของไทยระหว่าง ค.ศ. 1977 ถึง ค.ศ. 1988
3. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์เครื่องมือดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยระหว่าง ค.ศ. 1977 ถึง ค.ศ. 1988
4. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ปริมาณและคุณภาพของกำลังอำนาจทางทะเลของไทยระหว่าง ค.ศ. 1977 ถึง ค.ศ. 1988
5. เพื่อวิเคราะห์ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการใช้กำลังอำนาจทางทะเลเปรียบเทียบกับการใช้เครื่องมืออื่นๆ ในการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยเพื่อต่อต้านภัยคุกคามความมั่นคงระหว่าง ค.ศ. 1977 ถึง ค.ศ. 1988

⁴⁵ Geoffrey Till, *Maritime strategy and the nuclear age*, pp. 85-90.

1.4 ขอบเขตของการศึกษาวิจัย

การศึกษานี้ได้กำหนดขอบเขตไว้ว่าจะทำการศึกษาวิจัยสภาพปัญหาและวิเคราะห์สาเหตุที่ก่อให้เกิดปัญหา ตั้งแต่ ค.ศ. 1977 อันเป็นปีที่รัฐบาลของ พลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ได้รับหน้าที่บริหารราชการแผ่นดิน ซึ่งต้องดำเนินนโยบายต่างประเทศเพื่อต่อต้านภัยคุกคามจากการเผชิญหน้าทางทหารกับเวียดนาม หลังจากที่เวียดนามได้ส่งทหารเข้ารุกรานกัมพูชาในปลาย ค.ศ. 1978 และสามารถยึดครองกัมพูชาได้สำเร็จในต้น ค.ศ. 1979 และผ่านช่วงเวลาที่มีรัฐบาลของ พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ได้รับหน้าที่บริหารราชการแผ่นดิน ซึ่งต้องใช้ความพยายามในการดำเนินนโยบายต่างประเทศอย่างมากเพื่อให้ประเทศไทยรอดพ้นจากภัยคุกคามของเวียดนาม จนถึง ค.ศ. 1988 อันเป็นปีที่รัฐบาลของ พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ได้รับหน้าที่บริหารราชการแผ่นดิน ซึ่งได้ดำเนินนโยบายต่างประเทศต่อเนื่องจากรัฐบาลชุดก่อนจนประสบความสำเร็จในการทำให้เวียดนามถอนทหารออกจากกัมพูชาใน ค.ศ. 1989 ได้ในที่สุด

1.5 กรอบความคิดในการศึกษาวิจัย

เนื่องจากประเด็นปัญหาของการศึกษาวิจัยนี้เป็นประเด็นปัญหาอันเกิดจากการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยซึ่งเกี่ยวข้องกับกำลังอำนาจทางทะเล โดยการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยนั้นเป็นผลลัพธ์ที่เกิดจากอิทธิพลของปัจจัยภายนอกประเทศคือสถานะแวดล้อมด้านความมั่นคงระหว่างประเทศ ภูมิรัฐศาสตร์ของรัฐ และอิทธิพลของปัจจัยภายในคือเครื่องมือดำเนินนโยบายต่างประเทศของรัฐที่มีอยู่ ซึ่งกำลังอำนาจทางทะเลนั้น เป็นผลลัพธ์ที่เกิดจากปัจจัยพื้นฐานคือ ลักษณะที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ ลักษณะธรรมชาติที่เกื้อกูล ขอบเขตของดินแดน จำนวนประชากร คุณลักษณะประจำชาติ และคุณลักษณะของรัฐบาล ตลอดจนปัจจัยปฏิบัติการคือ กองทัพเรือ กองเรือพาณิชย์ รวมทั้งฐานทัพเรือ ท่าเทียบเรือ และอู่เรือ ซึ่งจะต้องนำไปพิจารณาเปรียบเทียบกับเครื่องมือดำเนินนโยบายต่างประเทศอื่นๆของรัฐที่มีอยู่ จึงจะทำให้ทราบถึงสาเหตุของการที่ประเทศไทยให้ความสำคัญต่อการใช้เครื่องมืออื่นๆมากกว่าการใช้กำลังอำนาจทางทะเล ในการดำเนินนโยบายต่างประเทศเพื่อต่อต้านภัยคุกคามความมั่นคงระหว่าง ค.ศ. 1977 ถึง ค.ศ. 1988 ดังนั้นกรอบความคิดที่นำมาใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้จึงประกอบด้วย

1. กรอบความคิดเกี่ยวกับความมั่นคงของรัฐในสถานะแวดล้อมด้านความมั่นคงระหว่างประเทศ ซึ่งบัคจ์ (Budge) และนิวตัน (Newton) ได้กล่าวไว้ว่า ความมั่นคงของรัฐคือการที่รัฐมีความอยู่รอดปลอดภัยจากภัยคุกคามต่างๆ ดังนั้นการสร้างความมั่นคงของรัฐคือการที่รัฐมีความสามารถตอบโต้ภัยคุกคามจากภายนอก ซึ่งรัฐอาจดำเนินนโยบายตอบโต้ภัยคุกคามด้วยการกำจัดต้นเหตุของภัยคุกคามหรือการป้องกันภัยคุกคามก็ได้ โดยรัฐต้องวิเคราะห์ภัยคุกคามให้ชัดเจนใน 3 ลักษณะคือ

เป้าหมายของภัยคุกคาม รูปแบบของภัยคุกคาม และแหล่งกำเนิดของภัยคุกคาม เพื่อให้ทราบถึงความเร่งด่วนของภัยคุกคามที่รัฐต้องใช้นโยบายตอบโต้ก่อน และการดำเนินนโยบายตอบโต้ภัยคุกคามก็เป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินนโยบายต่างประเทศซึ่งต้องอาศัยเครื่องมือต่างๆ ในการดำเนินนโยบายให้รัฐมีความมั่นคง การใช้กรอบความคิดนี้จะช่วยให้ทราบถึงความเร่งด่วนของภัยคุกคามที่มีต่อประเทศไทย อันเกิดจากสภาวะแวดล้อมด้านความมั่นคงระหว่างประเทศในช่วง ค.ศ. 1977 ถึง ค.ศ. 1988 ตลอดจนเหตุผลและความเหมาะสมของการเลือกใช้เครื่องมือในการดำเนินนโยบายต่างประเทศเพื่อตอบโต้ภัยคุกคามจากภายนอก

2. ทฤษฎีแห่งการป้องปราม (Theories of Deterrence) ซึ่ง พอล กอร์ดอน ลอเรน (Paul Gordon Lauren) ได้กล่าวไว้ว่า ทฤษฎีแห่งการป้องปรามเน้นย้ำความสำคัญของการเจรจาต่อรองโดยใช้การคุกคามจากกำลังทหารเป็นเครื่องมือป้องกัน ไม่ให้เกิดวิกฤติการณ์รุนแรง การป้องปรามเป็นความพยายามชักจูงฝ่ายตรงข้ามให้ระงับการเริ่มต้นกระทำการใดๆ ที่เป็นอันตรายร้ายแรงต่อฝ่ายป้องปราม โดยทำให้ฝ่ายตรงข้ามกลัวต่อผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการกระทำของตนว่าจะไม่คุ้มค่ากับผลตอบแทนที่จะได้รับและมีความเสี่ยงที่ไม่อาจยอมรับได้จากการกระทำเช่นนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายป้องปรามและฝ่ายตรงข้ามในวิธีการป้องปรามนี้ จึงเป็นความสัมพันธ์ทางจิตวิทยา มากกว่าความสัมพันธ์ทางกายภาพ เนื่องจากการป้องปรามจะพยายามไม่ใช้กำลังทำลายหรือลิดรอนฝ่ายตรงข้าม แต่จะพยายามทำให้เกิดผลกระทบต่อการจูงใจหรือความตั้งใจ (Will) ของฝ่ายตรงข้าม ยุทธศาสตร์การป้องปรามจึงเป็นความพยายามชักจูงให้ฝ่ายตรงข้ามเห็นว่า ฝ่ายตรงข้ามจะได้รับผลประโยชน์มากที่สุดด้วยการระงับการกระทำใดๆ ที่เป็นอันตรายร้ายแรงต่อฝ่ายป้องปราม ซึ่งเป็นความพยายามสร้างอิทธิพลต่อพฤติกรรมในอนาคตแก่ฝ่ายตรงข้าม ด้วยการแสดงให้ฝ่ายตรงข้ามเห็นถึงความตั้งใจและขีดความสามารถของฝ่ายป้องปรามว่าสามารถสร้างความเสียหายให้แก่ฝ่ายตรงข้ามได้มากยิ่งขึ้นกว่าผลที่ฝ่ายตรงข้ามจะได้รับจากการกระทำของตนหลายเท่า อย่างไรก็ตาม ปัญหาของยุทธศาสตร์การป้องปรามก็คือ ฝ่ายป้องปรามต้องมีกำลังอำนาจอย่างเข้มแข็งเพียงพอที่จะคุกคามฝ่ายตรงข้ามได้ และต้องมีการสื่อสารให้ฝ่ายตรงข้ามมองเห็นภัยคุกคามจากกำลังอำนาจที่เข้มแข็งนั้น ได้อย่างชัดเจน ได้แก่ การมีสนธิสัญญาป้องกันร่วมกับพันธมิตร การตรึงกำลังทหารไว้ตามแนวชายแดน การปฏิบัติการของเรือรบในน่านน้ำใกล้เคียง และการมีอาวุธยุทธศาสตร์ที่มีอำนาจสูงกว่า การใช้กรอบความคิดนี้จะช่วยให้สามารถวิเคราะห์ขีดความสามารถในการป้องปรามของเครื่องมือต่างๆ ที่ใช้ในการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยในช่วง ค.ศ. 1977 ถึง ค.ศ. 1988 ตลอดจนเหตุผลและความเหมาะสมของการเลือกใช้เครื่องมือในการดำเนินนโยบายต่างประเทศเพื่อตอบโต้ภัยคุกคามจากภายนอก

3. ทฤษฎีแห่งการบีบบังคับ (Theories of Coercion) ซึ่ง พอล กอร์ดอน ลอเรน (Paul Gordon Lauren) ได้กล่าวไว้ว่า การบีบบังคับเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติของฝ่ายตรงข้ามซึ่งกำลังเกิดขึ้นหรือได้เกิดขึ้นแล้ว โดยเป็นความพยายามสร้างอิทธิพลให้ฝ่ายตรงข้ามริเริ่มพฤติกรรม

ให้เป็นไปตามความต้องการของฝ่ายที่บีบบังคับ ด้วยความกลัวว่าจะถูกคุกคามด้วยกำลังทหารหากไม่ริเริ่มพฤติกรรมเช่นนั้น ซึ่งความต้องการของฝ่ายบีบบังคับมี 2 รูปแบบคือ ความต้องการให้ฝ่ายตรงข้ามหยุดการกระทำของตน และความต้องการให้ฝ่ายตรงข้ามยกเลิกหรือเปลี่ยนแปลงการกระทำของตนที่ได้กระทำไปแล้ว การบีบบังคับสามารถเป็นได้ทั้งยุทธศาสตร์เชิงรับและยุทธศาสตร์เชิงรุกอยู่ในตัวเอง กล่าวคือการบีบบังคับเชิงรับ (Defensive Coercion) เป็นความพยายามชักจูงฝ่ายตรงข้ามให้หยุดหรือยกเลิกการกระทำที่ฝ่ายบีบบังคับเห็นว่าเป็นการคุกคามสันติภาพของตน เพื่อรักษาสถานภาพเดิม (Status Quo) ไว้ ส่วนการบีบบังคับเชิงรุก (Offensive Coercion) เป็นความพยายามขู่เชิญฝ่ายตรงข้ามด้วยกำลังทหาร ให้ยอมยกเลิกสิ่งที่ฝ่ายตรงข้ามครอบครองอยู่ให้แก่ฝ่ายบีบบังคับโดยไม่จำเป็นต้องใช้กำลังทหารเข้าสู้รบกัน การบีบบังคับจึงมีลักษณะเหมือนการป้องปรามในแง่ของความพยายามไม่ใช่กำลังทำลายหรือลดทอนฝ่ายตรงข้าม แต่ต้องการให้เกิดผลกระทบต่อความตั้งใจของฝ่ายตรงข้าม ด้วยการแสดงให้ฝ่ายตรงข้ามเห็นถึงความตั้งใจและขีดความสามารถของฝ่ายบีบบังคับที่สามารถสร้างความเสียหายให้แก่ฝ่ายตรงข้ามได้มากกว่าผลที่ฝ่ายตรงข้ามได้รับจากสิ่งที่ครอบครองอยู่ ซึ่งการทูตเชิงบีบบังคับ (Coercive Diplomacy) นั้นจะประสบความสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อรัฐที่เป็นฝ่ายบีบบังคับต้องทำให้ฝ่ายตรงข้ามเห็นถึงความสูญเสียที่ไม่อาจยอมรับได้จากการดำเนินพฤติกรรมที่กำลังกระทำอยู่ โดยต้องมีการสื่อสารให้ฝ่ายตรงข้ามเห็นถึงกำลังอำนาจอันเข้มแข็งที่ใช้ในการทูตเชิงบีบบังคับ และต้องให้การเจรจาชักจูงอย่างประนีประนอมควบคู่ไปกับการใช้กำลังทหารอย่างจำกัด (Carrot-and-Stick Approach) อีกด้วย การใช้กรอบความคิดนี้จะช่วยให้สามารถวิเคราะห์ขีดความสามารถในการบีบบังคับของเครื่องมือต่างๆที่ใช้ในการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยในช่วง ค.ศ. 1977 ถึง ค.ศ. 1988 ตลอดจนเหตุผลและความเหมาะสมของการเลือกใช้เครื่องมือในการดำเนินนโยบายต่างประเทศเพื่อตอบโต้ภัยคุกคามจากภายนอก

1.6 คำจำกัดความ

การขยายกำลังอำนาจจากทะเลขึ้นสู่ฝั่ง (Projection of Power Ashore) หมายถึงการใช้กำลังรบจากเรือรบในทะเลขึ้นปฏิบัติการทางทหารบนฝั่ง ซึ่งอาจเป็นการใช้กองกำลังยกพลขึ้นบกหรือหน่วยรบพิเศษเคลื่อนที่เข้ายึดพื้นที่หรือทำลายเป้าหมายบนฝั่ง หรืออาจเป็นการใช้อาวุธจากเรือรบทำลายเป้าหมายบนฝั่ง ได้แก่ การระดมยิงฝั่งด้วยปืนใหญ่หรือจรวดนำวิถี และการโจมตีฝั่งด้วยเครื่องบินจากเรือบรรทุกเครื่องบิน

การควบคุมทะเล (Sea Control) หมายถึงการมีเสรีภาพในการใช้ทะเลเพื่อการคมนาคมขนส่งหรือเพื่อการปฏิบัติการทางทหารภายในพื้นที่และห้วงเวลาที่ต้องการ โดยปราศจากการขัดขวางจากฝ่ายตรงข้าม

การปฏิเสธการใช้ทะเล (Sea Denial) หมายถึงการขัดขวางไม่ให้ฝ่ายตรงข้ามมีเสรีภาพในการใช้ทะเลเพื่อการคมนาคมขนส่งหรือเพื่อการปฏิบัติการทางทหารภายในพื้นที่และช่วงเวลาที่ต้องการ โดยต้องเป็นพื้นที่ซึ่งโดยปกติแล้วฝ่ายที่ปฏิเสธการใช้ทะเลไม่มีความต้องการใช้ทะเลในพื้นที่ดังกล่าวแต่อย่างใด

การปิดล้อมทางทะเล (Blockade) หมายถึงการใช้เรือรบที่มีจำนวนมากกว่าหรือมีความเข้มแข็งกว่าทำการปิดล้อมรัฐที่เป็นฝ่ายตรงข้ามที่อยู่ในอ่าวเพื่อจำกัดเสรีภาพในการใช้ทะเลของรัฐที่เป็นฝ่ายตรงข้าม โดยสามารถกระทำได้ ๒ ลักษณะคือ การปิดอ่าวระยะใกล้ (Close Blockade) ซึ่งเป็นการปิดล้อมช่องทางเข้าออกท่าเรือของรัฐที่เป็นฝ่ายตรงข้ามโดยตรง และการปิดอ่าวระยะไกล (Distant Blockade) ซึ่งเป็นการปิดล้อมในระยะที่ไกลออกไปจากช่องทางเข้าออกท่าเรือของรัฐที่เป็นฝ่ายตรงข้าม เพื่อเป็นการขู่หรือทำลายให้รัฐที่เป็นฝ่ายตรงข้ามพยายามที่จะออกไปใช้ทะเลจากนั้นจึงใช้เรือรบที่มีความเข้มแข็งกว่าเข้าลิดรอนหรือทำลายเรือรบของรัฐที่เป็นฝ่ายตรงข้าม

การฝึกผสม (Joint Exercise) หมายถึงการฝึกทางทหารร่วมกันระหว่างกองทัพของรัฐต่างๆ สำหรับการฝึกทางทหารร่วมกันระหว่างกองทัพต่างๆ ของรัฐเดียวกันจะเรียกว่าการฝึกร่วม (Combine Exercise)

การส่งกำลังบำรุง (Logistic Supply) หมายถึงการสนับสนุนหน่วยกำลังรบในด้านต่างๆ เช่น การส่งเสบียงอาหาร การส่งน้ำมันเชื้อเพลิง การส่งยุทธปัจจัย การซ่อมบำรุงอาวุธยุทโธปกรณ์ และการรักษาพยาบาล เป็นต้น

การอวดธง (Showing the Flag) หมายถึงการปรากฏตัวของเรือรบในน่านน้ำและเมืองท่าต่างประเทศ ในฐานะเป็นตัวแทนและอธิปไตยของรัฐที่เป็นเจ้าของเรือรบ โดยธงที่ประดับอยู่บนเรือรบจะแสดงให้เห็นทราบถึงสัญชาติของรัฐที่เป็นเจ้าของเรือรบนั้น

กำลังอากาศนาวิ (Naval Aviation Forces) หมายถึงอากาศยาน อาวุธยุทโธปกรณ์ประจำอากาศยาน สนามบิน และกำลังพลที่เกี่ยวข้อง ซึ่งประจำการอยู่ในกองทัพเรือ

ทะเลหลวง (High Seas) หมายถึงส่วนทั้งหมดของทะเลซึ่งไม่รวมอยู่ในเขตเศรษฐกิจจำเพาะหรือทะเลอาณาเขต หรือน่านน้ำภายในของรัฐใด

หลักนิยม (Doctrine) หมายถึงหลักการพื้นฐานซึ่งกองทหารยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติการทางทหารเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ทางทหาร

เรือฟริเกต (Frigate) หมายถึงเรือรบผิวน้ำซึ่งทำหน้าที่เป็นเรือคุ้มกันกระบวนเรือรบด้วยกันหรือกระบวนเรือลำเลียง โดยมีอาวุธประจำเรือที่สามารถป้องกันภัยได้ทั้งจาก อากาศยาน เรือรบผิวน้ำ และเรือดำน้ำ

เรือสนับสนุนยกพลขึ้นบก (Landing Helicopter Assault) หมายถึงเรือรบขนาดใหญ่ที่มีลักษณะคล้ายเรือบรรทุกเครื่องบิน แต่มักบรรทุกเฮลิคอปเตอร์และรถสะเทินน้ำสะเทินบกเพื่อใช้

ในการปฏิบัติการสนับสนุนการขกพลขึ้นบก และมักใช้เป็นเรือบัญชาการในการปฏิบัติการขกพลขึ้นบกอีกด้วย

สิทธิอธิปไตย (Sovereign Rights) หมายถึงสิทธิและอำนาจของรัฐชายฝั่งในเขตเศรษฐกิจจำเพาะเหนือทรัพยากรธรรมชาติทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ซึ่งอยู่บนพื้นดิน ท้องทะเล ดินใต้ผิวดิน และในห้วงน้ำเหนือบริเวณนั้นขึ้นไป

เขตเศรษฐกิจจำเพาะ (Exclusive Economic Zone) หมายถึงอาณาเขตทางทะเลที่กำหนดขึ้นใหม่จากการประชุมกฎหมายทะเลใน ค.ศ. 1982 ตามข้อเรียกร้องของประเทศที่กำลังพัฒนาเพื่อให้มีสิทธิและอำนาจเหนือทรัพยากรธรรมชาติในทะเลทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตมากขึ้น โดยเป็นอาณาเขตทางทะเลที่ขยายออกไปจากเส้นฐาน 200 ไมล์ทะเล

เส้นฐาน (Base Line) หมายถึงเส้นที่ใช้อ้างอิงเพื่อวัดขอบเขตของอาณาเขตทางทะเล ซึ่งตามอนุสัญญากฎหมายทะเล ค.ศ. 1982 ได้กำหนดให้มีเส้นฐาน 3 ประเภท ได้แก่ เส้นฐานธรรมดา (Normal Base Line) เส้นฐานตรง (Straight Base Line) และเส้นฐานหมู่เกาะ (Archipelagic Base Line) โดยเส้นฐานธรรมดาเป็นเส้นแนวน้ำลตตลอดฝั่งทะเลตามที่ได้หมายไว้ในแผนที่ ซึ่งใช้มาตราส่วนขนาดใหญ่ที่รัฐชายฝั่งยอมรับนับถือเป็นทางการ ส่วนเส้นฐานตรงเป็นเส้นฐานพิเศษที่กำหนดโดยสมมติขึ้นด้วยการกำหนดจุดที่เหมาะสม แล้วลากเส้นตรงเชื่อมจุดเหล่านั้น ซึ่งจะต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่ได้ระบุไว้ สำหรับเส้นฐานหมู่เกาะนั้นเป็นเส้นตรงที่เชื่อมต่อกับจุดนอกสุดของเกาะที่ตั้งอยู่ด้านนอกสุด และแนวหินหรือทรายที่สูงขึ้นเกือบพื้นระดับน้ำที่แห้งของหมู่เกาะ โดยต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่ได้ระบุไว้

เส้นทางคมนาคมทางทะเล (Sea Lines of Communications) หมายถึงเส้นทางเดินเรือที่สั้นที่สุดซึ่งถูกกำหนดขึ้นโดยรัฐต่างๆเพื่อใช้ในการลำเลียงสินค้าและยุทธปัจจัยเข้าหรือออกจากรัฐนั้นๆ โดยเปรียบเสมือนเส้นเลือดที่หล่อเลี้ยงหัวใจ หากเส้นทางคมนาคมทางทะเลถูกขัดขวางหรือถูกตัดขาดจากรัฐที่เป็นฝ่ายตรงข้าม ก็จะทำให้รัฐนั้นๆประสบความยากลำบากในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจและการป้องกันประเทศทางทะเล

1.7 สมมติฐาน

สาเหตุที่ทำให้ประเทศไทยให้ความสำคัญต่อการใช้เครื่องมืออื่นๆมากกว่าการใช้กำลังอำนาจทางทะเลในการดำเนินนโยบายต่างประเทศเพื่อต่อต้านภัยคุกคามความมั่นคงระหว่าง ค.ศ. 1977 ถึง ค.ศ. 1988 ประกอบด้วย

1. การเปลี่ยนแปลงของสภาวะแวดล้อมด้านความมั่นคงระหว่างประเทศซึ่งส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงภูมิรัฐศาสตร์ของประเทศไทย ทำให้ประเทศไทยต้องเผชิญกับภัยคุกคามจากกำลังทางบกของเวียดนามในกัมพูชา อันเป็นภัยคุกคามที่มีความเร่งด่วนสูงสุดซึ่งต้องรีบดำเนินการ

ตอบโต้และป้องกัน โดยเครื่องมือที่มีความเหมาะสมมากที่สุดในการดำเนินการดังกล่าวก็คือ เครื่องมือทางการทหารซึ่งประกอบด้วยกำลังทางบกและกำลังทางอากาศ

2. เครื่องมือทางการทูตเป็นเครื่องมือที่มีค่าใช้จ่ายต่ำและได้ผลลัพธ์ที่มีประสิทธิภาพสูงกว่า เครื่องมืออื่นในการดำเนินการดังกล่าว

3. กำลังอำนาจทางทะเลของประเทศไทยขาดความต่อเนื่องในการพัฒนา เนื่องจากความขัดแย้งระหว่างเหล่าทัพ การพึ่งพิงความช่วยเหลือทางทหารจากสหรัฐอเมริกามากเกินไป และการขาดเทคโนโลยีทางเรือที่ทันสมัย ทำให้มีปริมาณและคุณภาพไม่เพียงพอที่จะใช้ดำเนินการดังกล่าว ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.8 ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการศึกษาวิจัยแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Description) จากข้อมูลที่รวบรวมได้

จากกรอบความคิดที่นำมาใช้ในการศึกษาวิจัยดังกล่าวข้างต้นได้แสดงให้เห็นถึง ตัวบ่งชี้ของกรอบความคิดต่างๆ กล่าวคือ ในกรอบความคิดที่เกี่ยวกับความมั่นคงของรัฐในสภาวะแวดล้อมด้านความมั่นคงระหว่างประเทศนั้นมีตัวบ่งชี้ที่สำคัญคือ เป้าหมายของภัยคุกคาม รูปแบบของภัยคุกคาม และแหล่งกำเนิดของภัยคุกคาม ส่วนในทฤษฎีแห่งการป้องปรามและการบีบบังคับนั้นมีตัวบ่งชี้ที่สำคัญคือความเข้มแข็งของเครื่องมือดำเนินนโยบายต่างประเทศ และผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นจากการใช้เครื่องมือต่างๆ ในการป้องปรามและการบีบบังคับ เพื่อต่อต้านภัยคุกคามความมั่นคงที่มีต่อรัฐ

การรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์สภาวะแวดล้อมด้านความมั่นคงระหว่างประเทศของประเทศไทยในช่วงเวลาต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระหว่าง ค.ศ. 1977 ถึง ค.ศ. 1988 รวมทั้งการวิเคราะห์ภูมิรัฐศาสตร์ของประเทศไทยนั้น จะรวบรวมข้อมูลทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับ เป้าหมายของภัยคุกคาม รูปแบบของภัยคุกคาม และแหล่งกำเนิดของภัยคุกคาม ในรูปของระบบสองขั้วอำนาจและสงครามเย็น ตลอดจนการผ่อนคลายความตึงเครียดของสองขั้วอำนาจ และการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์สามเส้าระหว่างประเทศมหาอำนาจ จากคำราและบทความทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง เพื่อแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของภัยคุกคาม ซึ่งทำให้นโยบายต่างประเทศของไทยเพื่อต่อต้านภัยคุกคามได้รับการปรับเปลี่ยนให้มีความเหมาะสม จนสามารถสร้างความมั่นคงให้เกิดขึ้นแก่ประเทศไทยได้ในที่สุด

การรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์ความเข้มแข็งของเครื่องมือดำเนินนโยบายต่างประเทศของประเทศไทยในช่วงเวลาต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระหว่าง ค.ศ. 1977 ถึง ค.ศ. 1988 นั้น จะรวบรวมข้อมูลทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับ การทูต จิตวิทยา เศรษฐกิจ และการทหาร จากเอกสารของ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนตำราและบทความทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง เพื่อแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการและขีดความสามารถของเครื่องมือดังกล่าว

การรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์ความเข้มแข็งของกำลังอำนาจทางทะเลของประเทศไทยในช่วงเวลาต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระหว่าง ค.ศ. 1977 ถึง ค.ศ. 1988 นั้น จะรวบรวมข้อมูลทุกข้อมูมิที่เกี่ยวข้องกับ กองทัพเรือ ฐานทัพเรือ ท่าเรือ และอู่เรือ จากเอกสารของหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กองทัพเรือ รวมทั้งกรมการขนส่งทางน้ำและพาณิชย์นาวี เพื่อแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการและขีดความสามารถที่เป็นปัจจัยของกำลังอำนาจทางทะเลดังกล่าว

ในการรวบรวมข้อมูลทั้งหมดดังกล่าวข้างต้น จะคำนึงถึงสิ่งที่สำคัญสองประการคือ ประการที่หนึ่งความเชื่อถือได้ของข้อมูล และประการที่สองการจัดรูปของข้อมูลกล่าวคือ ในความเชื่อถือได้ของข้อมูลนั้น จะรวบรวมข้อมูลทุกข้อมูมิจากเอกสารทางราชการและเอกสารทางวิชาการซึ่งได้รับการยอมรับโดยทั่วไป เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความเที่ยงตรงและได้รับความเชื่อถือในการนำไปใช้ในการวิเคราะห์ ส่วนในการจัดรูปของข้อมูลนั้น จะเตรียมการจัดรูปข้อมูลไว้ล่วงหน้าด้วยการจัดทำตารางเปล่า (Dummy Table) เพื่อให้เกิดความสะดวกและมีความเด่นชัดในการไปรวบรวมข้อมูลและเป็นแนวทางในการไปรวบรวมข้อมูลไม่ให้หลงประเด็น นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดความง่ายในการทำความเข้าใจและตีความข้อมูลในขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลด้วย การรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลและวิธีการต่างๆดังกล่าวข้างต้น นอกจากจะทำให้ได้ข้อมูลเพียงพอต่อการนำไปใช้อธิบายและยืนยันสภาพปัญหาแล้ว ยังทำให้ได้ข้อมูลที่ตรงประเด็น มีความเชื่อถือได้ ง่ายต่อการทำความเข้าใจ ซึ่งจะส่งผลให้การตีความข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาข้อสรุปของการศึกษาวิจัยมีความถูกต้องในที่สุด

1.9 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลการศึกษาวิจัยนี้จะทำให้บุคคลผู้สนใจทั่วไปเข้าใจถึงสาเหตุของการไม่ใช้กำลังอำนาจทางทะเล ในการดำเนินนโยบายต่างประเทศเพื่อต่อต้านภัยคุกคามความมั่นคงระหว่าง ค.ศ. 1977 ถึง ค.ศ. 1988 ตลอดจนจะกระตุ้นให้ผู้ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินนโยบายต่างประเทศของประเทศไทยและบุคคลทั่วไป มองเห็นความสำคัญของการพัฒนากำลังอำนาจทางทะเล เพื่อนำไปใช้ในการดำเนินนโยบายต่างประเทศให้บรรลุเป้าหมายในการสร้างความมั่นคงและสร้างความมั่งคั่งแก่ประเทศไทยในอนาคตมากยิ่งขึ้น

1.10 เนื้อหารายบท

บทที่ 1 : บทนำ กล่าวถึง ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา การทบทวนวรรณกรรม วัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย ขอบเขตของการศึกษาวิจัย กรอบความคิดในการศึกษาวิจัย คำจำกัดความที่สำคัญ สมมติฐาน ระเบียบวิธีวิจัย ผลประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ และเนื้อหารายบท

บทที่ 2 : สถานะแวดล้อมด้านความมั่นคงระหว่างประเทศที่มีผลกระทบต่อนโยบายต่างประเทศของไทยระหว่าง ค.ศ. 1977 ถึง ค.ศ. 1988 กล่าวถึง พัฒนาการของสถานะแวดล้อมด้านความมั่นคงระหว่างประเทศที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศไทยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จนถึง ค.ศ. 1977 ก่อน ซึ่งประกอบด้วย การกำเนิดของระบบสองขั้วอำนาจและสงครามเย็น ระบบสองขั้วอำนาจแบบเด่นชัด และระบบสองขั้วอำนาจแบบหลวม จากนั้นจึงกล่าวถึง สถานะแวดล้อมด้านความมั่นคงระหว่างประเทศที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศไทยระหว่าง ค.ศ. 1977 ถึง ค.ศ. 1988 ซึ่งประกอบด้วย การผ่อนคลายความตึงเครียดระหว่างสองขั้วอำนาจ การกลับคืนสู่ความตึงเครียดระหว่างสองขั้วอำนาจ และการเปลี่ยนแปลงผู้นำและนโยบายต่างประเทศของสหภาพโซเวียต

บทที่ 3 : ภูมิรัฐศาสตร์กับความมั่นคงของประเทศไทยตลอดจนพัฒนาการของเครื่องมือดำเนินนโยบายต่างประเทศและกำลังอำนาจทางทะเลของไทยในประวัติศาสตร์จนถึง ค.ศ. 1977 กล่าวถึง ภูมิรัฐศาสตร์กับความมั่นคงของประเทศไทยในประวัติศาสตร์จนถึง ค.ศ. 1977 ตั้งแต่สมัยอาณาจักรสุโขทัยจนถึงอาณาจักรรัตนโกสินทร์ และพัฒนาการของเครื่องมือดำเนินนโยบายต่างประเทศ ได้แก่ เครื่องมือทางการทูต เครื่องมือทางเศรษฐกิจ เครื่องมือทางการทหาร และกำลังอำนาจทางทะเลของไทยในประวัติศาสตร์จนถึง ค.ศ. 1977

บทที่ 4 : เครื่องมือดำเนินนโยบายต่างประเทศและกำลังอำนาจทางทะเลของไทยระหว่าง ค.ศ. 1977 ถึง ค.ศ. 1988 กล่าวถึง เครื่องมือทางการทูต เครื่องมือทางเศรษฐกิจ เครื่องมือทางการทหาร และกำลังอำนาจทางทะเลของไทยระหว่าง ค.ศ. 1977 ถึง ค.ศ. 1988

บทที่ 5 : การใช้กำลังอำนาจทางทะเลเปรียบเทียบกับเครื่องมืออื่นๆ ในการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยระหว่าง ค.ศ. 1977 ถึง ค.ศ. 1988 กล่าวถึง การประเมินภัยคุกคามของนโยบายต่างประเทศของไทยในการต่อต้านภัยคุกคาม ได้แก่ การถ่วงดุลอำนาจกับเวียดนาม การสร้างบรรยากาศแห่งความเป็นมิตรในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การปรับปรุงขีดความสามารถด้านการป้องกันประเทศ การเร่งพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ และการกดดันเวียดนามให้ถอนทหารออกจากกัมพูชา จากนั้นจึงกล่าวถึง ผลลัพธ์ที่ต้องการจากการใช้เครื่องมือในการดำเนินนโยบายต่างประเทศซึ่งประกอบด้วย การจูงใจโดยไม่ใช้กำลังทหาร และการจูงใจโดยใช้กำลังทหาร ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นหากใช้กำลังอำนาจทางทะเลในการต่อต้านภัยคุกคามความมั่นคง ดำเนินการป้องปรามและการบีบบังคับ รวมทั้งผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการใช้เครื่องมืออื่นๆ ในการ

ต่อต้านภัยคุกคามความมั่นคงดำเนินการให้ผลประโยชน์ตอบแทน การป้องกัน และการบีบบังคับ แล้วจึงวิเคราะห์ให้ทราบถึงสาเหตุที่ทำให้ประเทศไทยให้ความสำคัญต่อการใช้เครื่องมืออื่น ๆ มากกว่าการใช้กำลังอำนาจทางทะเล ในการดำเนินนโยบายต่างประเทศเพื่อต่อต้านภัยคุกคามความมั่นคง

บทที่ 6 : บทสรุป กล่าวถึงผลการศึกษาวิจัยและข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย